

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra

Bakalářská práce

Historie velikonočních obyčejů a motivy kraslic na Jindřichohradecku

The History of Easter Traditions and Patterns of Easter Eggs in
the Jindřichův Hradec Region

Vypracovala: Kateřina Hadravová
Vedoucí práce: Mgr. Helena Stejskalová

České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním svého autorského práva k odevzdanému textu této diplomové práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu své diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalení plagiátů.

V Českých Budějovicích dne.....

.....

Kateřina Hadravová

Děkuji za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce paní Mgr. Heleně Stejskalové. Dále také děkuji paní Mgr. Alexandře Zvonařové, Vlastě Nejedlé a Lidmile Mikšové za užitečné informace, o které byly ochotné se podělit, a za strávený čas, který mi věnovaly.

V neposlední řadě děkuji své rodině za stálou podporu při mém studiu.

Abstrakt

Bakalářská práce se v teoretické části zabývá velikonočními svátky, zvyky a tradicemi. Zaměřuje se zejména na historii a tvorbu kraslic, a to zejména v Jindřichohradeckém regionu. Popisuje techniky a pomůcky, které se využívají k malbě na velikonoční vejíčka. Dokumentuje vzory kraslic typické pro tento region a seznamuje s některými tvůrkyněmi.

Na základě předchozího zdokumentování a konzultací s tvůrkyněmi kraslic jsem v praktické části vytvořila vlastní vzorníky motivů. První vzorník vychází z motivů blatských strak a navazuje tak na tradiční vzory regionu. Druhý je inspirován přírodou a je uměleckou stylizací květů a listů. Oba vzorníky mají sloužit jako inspirace pro tvořivé kluby nebo pro školní prostředí. Dále mají posloužit k udržení tradičních velikonočních zvyků.

Klíčová slova: Velikonoce, historie Velikonoc, velikonoční zvyky, kraslice, motivy kraslic, vzorník, Jindřichohradecko

HADRAVOVÁ, K. *Historie velikonočních obyčejů a motivy kraslic na Jindřichohradecku*.
Bakalářská práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích,
Pedagogická fakulta, 2015, 71 str., vedoucí bakalářské práce Mgr. Helena Stejskalová

Abstract

The theoretical part of the graduation thesis deals with Easter holidays, customs and traditions. It focuses mainly on the history and development of Easter eggs and especially in the Jindřichův Hradec region. It describes the techniques and tools that are used to decorate Easter eggs. It documents the Easter eggs patterns typical for this region and introduces some creators.

In the practical part of the graduation thesis the author created, based on previous documentation and consultation with the creators of Easter eggs, samplers of own motives. The first sampler is based on the so-called "blatské straky" patterns and builds on some of the traditional patterns of the region. The second one is inspired by nature and it is the artistic stylization of flowers and leaves. Both samplers are for inspiration for creative work in creative clubs or school environment. Also they should help to maintain the traditional Easter customs.

Key words: Easter, history of Easter, Easter traditions, Easter eggs, patterns of Easter eggs, sampler, Jindřichův Hradec region

Obsah

Úvod.....	9
I. Teoretická část	11
1. Historie velikonočních svátků	12
1.1 Velikonoce v křesťanské tradici	13
1.1.1 První neděle postní	13
1.1.2 Druhá neděle postní.....	14
1.1.3 Třetí neděle postní	14
1.1.4 Čtvrtá neděle postní.....	14
1.1.5 Pátá neděle postní	15
1.1.6 Šestá neděle postní	15
1.1.7 Svatý týden.....	16
1.1.7.1 Magické rituály a pověry na Velký pátek.....	18
1.1.7.2 Bílá sobota.....	19
1.1.7.3 Boží hod velikonoční.....	19
1.1.7.4 Velikonoční pondělí	20
1.2 Historie kraslic	23
1.2.1 Barevná symbolika kraslic	26
2. Velikonoční tradice na Jindřichohradecku	28
2.1 Druhy kraslic na Jindřichohradecku	32
2.1.1 Soustružené kraslice	32
2.1.2 Krajkové kraslice.....	33
2.1.3 Voskové reliéfní kraslice.....	33
2.1.4 Vyškrabávané kraslice.....	34
2.1.5 Oblékané kraslice	34
2.1.6 Voskové batikování.....	35
2.1.7 Květinová batika.....	35
2.1.8 Kraslice zdobené slámou.....	35
2.1.9 Zdobení jezerní sítinou	36
2.1.10 Drátování	36
2.1.11 Okování	36
2.1.12 Další techniky.....	37

2.2	Pomůcky pro malování kraslic	37
3.	Tvůrkyně kraslic na Jindřichohradecku.....	38
4.	Výstavy a sbírky kraslic	39
4.1	Sbírka Muzea v Jindřichově Hradci	39
4.2	Největší muzeum kraslic na světě	40
4.3	Asociace malířů a malířek kraslic	40
II.	Praktická část.....	42
5.	Rozhovor s tvůrkyněmi z Jarošova nad Nežárkou	43
6.	Vzorník motivů.....	45
	Závěr.....	47
	Seznam použité literatury	49
	Obrazová příloha	51

Úvod

Tato bakalářská práce si dává za cíl popsat velikonoční obyčeje v průběhu historie a vzhledem k různým oblastem České republiky, zvláště se zaměří na Jindřichohradecko. Bude zjišťovat jedinečné velikonoční zvyky v této oblasti a pokusí se vysvětlit jejich původ a význam. Dále také má za cíl zmapovat historii kraslic. Obeznámit s tvůrkyněmi jedinečných motivů kraslic na Jindřichohradecku. Zdokumentovat a pospat styl zdobení velikonočních vajíček, nejen používaných na tomto území. Největší pozornost bude věnována právě shromáždění jedinečných motivů kraslic v jindřichohradeckém regionu a popisu rozmanitých technik malby na velikonoční vajíčka. Jedním z výchozích cílů bude vytvoření souboru ornamentálních motivů kraslic typických pro tento region a použitelných pro zájmové vzdělávání v tvořivých klubech.

Téma této diplomové práce jsem si vybrala proto, že se domnívám, že bychom měli zachovávat a předávat si z generace na generaci národní tradice a obyčeje. Tyto tradice nám říkají, kdo jsme a kam směřujeme a ukazují nám v průběhu historie vývoj naší kultury. Je potřebné vědět, z jaké historické kulturní společnosti pocházíme, abychom dokázali pochopit a začlenit se do dané společnosti a chápali tak kulturní normy, které nám pomáhají přizpůsobit se životu v dané společnosti. Bez znalosti tradic bychom byli jen pouhými návštěvníky ve vlastní společnosti a nedokázali bychom se chovat podle daných norem chování a zvyklostí. V dnešní moderní společnosti je, bohužel, na kulturní tradice dané společnosti zapomínáno. Pro úspěchanost doby není čas na zachovávání těchto obyčejů a daří se tomu jen na několika málo vesnicích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Předávání vědomostí o zvyklostech regionu není samozřejmostí v životě jedinců. Staré tradice a obyčeje jsou dodržovány především starší generací. Mladší generace nejeví o tyto vědomosti zájem a přijdou jim bezvýznamné a neužitečné.

Snahy o zmodernizování a popularizaci regionálních tradic nejsou moc účinné. Už od prvního stupně základních škol jsou dětem předkládány regionální a národní obyčeje a zvyklosti jen jako suchý výklad skutečnosti. Někdy je tento výklad doplněn rukodělnou činností, kdy si děti vytvoří výrobek typický pro určitý obyčej. Bohužel ale není dětem

vysvětleno, proč tyto tradice vznikly a proč je dobré je zachovávat. Takovýto přístup nemůže v dětech (a nejen v nich) zachovat pozitivní přístup k tradicím. Ve většině domácností není zvykem, že by si například rodiče sedli s dětmi k jednomu stolu a společně by vytvářeli například právě velikonoční vajíčka. Typickou výmluvou většiny společnosti je, že v této uspěchané době na to není čas.

Chtěla bych touto prací poukázat na to, jak zajímavé mohou být tradice, v tomto případě velikonoční tradice, a jak jednoduché může být vytvoření vlastních vzorů a motivů kraslic. Vytvořeným vzorníkem motivů a vzorů bych chtěla přispět k obnovení malování kraslic a předávání těchto zkušeností dalším generacím.

Dalším cílem, kterého lze dosáhnout vytvářením kraslic, může být i jen samotná tvůrčí činnost, která v člověku povzbuzuje estetické vnímání a prohlubuje uměleckou zdatnost. Estetické vnímání by mělo být probouzeno v lidech od útlého dětství, protože přispívá k dalšímu poznávání světa skrze právě zmíněnou uměleckou (tvůrčí) činnost a umění samotné.

I. Teoretická část

1. Historie velikonočních svátků

Velikonočním svátků, které známe v jejich dnešní podobě, předcházely tzv. předkřesťanské svátky a později jim daly jejich dnešní podobu. Tyto svátky byly hlavně spjaty se zemědělstvím, se zemědělským kalendářem, a proto se řídily pravidelně opakujícím se cyklem přírody. Šlo hlavně o proměnu přírody, tedy o střídání ročních období a následné přizpůsobení zemědělských prací tomuto vlivu. Vegetační cyklus hrál nejvýraznější a nejvýznamnější roli v tehdejší zemědělské společnosti. Zemědělský kalendář jasně určoval začátek předkřesťanských velikonočních svátku na období započetí jarních prací a končil vždy v období sklizně.¹

Historicky navazují velikonoční oslavy spjaté s Kristem na svátek zvaný Pesach, což je židovský svátek jara. Náplní tohoto svátku bylo zajištění plodnosti stád a bohatosti sklizně. Pesach je ale hlavně památkou na vysvobození Izraelitů Mojžíšem z egyptského otroctví. Na znamení Boží ochrany měla každá izraelská rodina za úkol obětovat Bohu beránka bez vady. Krví beránka měli potřít rám dveří svých domovů. Toto opatření jim napomohlo k ochraně jejich obydlí před mnohými pohromami, které na Egypt seslal Bůh. Proto se pro označení židovských velikonočních svátků používá slovo Pesach², které se překládá jako uchránění, ušetření, přejití.

U Slovanských a Germánských národů pochází velikonoční svátky z pohanských oslav svátků jara, které měly za úkol vyzvednout procitnutí přírody ze zimního spánku a přemožení zimy jarem. Proto velikonoční lidové oslavy těchto národů mají ve svých náplních mnoho obyčejů a zvyků se skrytým pohanským významem. Křesťanství nedokázalo mnoho těchto zvyků zničit, a tak se většina dochovala v téměř původní podobě. Pro křesťanství jsou velikonoční svátky od začátku symbolem zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Křesťanské Velikonoce jsou provázány se židovskými velikonočními svátky. Ježíš Kristus zde sám zastupuje místo oběti a stává se tak obětovaným velikonočním beránkem bez vady. Vzdává se své krve na ochranu druhých. Po sebeobětování následuje jeho vzkříšení, které je nejdůležitějším a nejvýznamnějším symbolem pro křesťanské velikonoční svátky.

---

¹ [Srov.] LE GOFF, Jacques a Jean-Claude SCHMITT. *Encyklopedie středověku*. 1.vyd. Praha : Vyšehrad, 2002. S. 281-293.

² [Srov.] MELITÓN, . *O Pasše: (Peri Pascha)*. Přeložila Monika Recinová. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. S. 83-87.

Fakt, že se Velikonoce vyvinuly z židovského svátku Pesach, je podpořen i původním datem slavení těchto svátků. V raných dobách křesťanství se Velikonoční svátky slavily v první den židovského Pesachu. Až teprve později (v roce 325 n. l.) Koncil nicejský určil Velikonoce na neděli po prvním jarním úplňku, tedy po 21. březnu. To mělo za následek oddělení křesťanských Velikonoc od židovských svátků. Dalším následkem je pohyblivost velikonočních svátků, které tedy kolísají od 22. března až 25. dubna. Po Velikonočním pondělí následují další svátky spojené s Velikonocemi. Mezi tyto svátky patří Nanebevstoupení Páně, Seslání Ducha svatého a Nesvětější Trojice. Jsou také pohyblivé a většinou připadnou na přelom května a června. Den Nejsvětější Trojice je považován za konec velikonočních svátků.

1.1 Velikonoce v křesťanské tradici

Křesťanské Velikonoce mají svůj základ v židovských svátcích. Církevním velikonočním svátkům předchází období postní. Prvním dnem je tzv. Popeleční středa nebo také známá jako Škaredá, Bláznivá nebo Černá. Ve starší literatuře se také můžeme dočíst, že se jí říká Adamův den. Tímto dnem začíná čtyřicetidenní postní období, které se dodržuje již od 7. století. Popeleční středa může, díky pohyblivosti Velikonoc, připadnout na období mezi 4. únorem a 10. březnem. Název tohoto dne je odvozen od tzv. popelce, což je křížek, který kněz vyznačuje posvěceným popelem na čelo věřícím. Popel se získává zpravidla z větviček kočiček, které se schovaly z předchozích Velikonoc. S křížkem se vážou pověry, že má dotyčného ochránit před bolestí hlavy a před nemocemi a má přinést pevné zdraví po celý rok. Posvěcený popel³ by také měl přinést bohatou úrodu, pokud se nasype do první vyorané brázdy nebo přisype ke stromům v sadu. Popelec je zmiňován v mnohých rukopisech již v 11. století. Postní období po Popeleční středě končí na Zelený čtvrtek. Mezitím je šest svátečních nedělí, které postupně získaly liturgické obsahy.

1.1.1 První neděle postní

Poselstvím první neděle postní (Invocabit) spočívá v kristově zápasu na poušti. Toto poselství vypovídá o pústu, pokušení a hladu. Mše na tuto neděli mají poučit o třech

---

³ [Srov.] TOUFAR, P. *Velikonoce*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2001. S. 35-36.

nebezpečích během postního období. V Čechách tato neděle nese také označení Černá (Černá kvůli typickému černému smutečnímu oděvu žen přicházejících na mši.), Pučálka, Pytlová anebo Liščí. Na tuto neděli by se měla k obědu podávat pučálka, což je napučený opražený hrách, který se dá upravovat jak na slaný způsob tak i na sladký. Odtud také pochází další označení této neděle.

1.1.2 Druhá neděle postní

Druhá postní neděle (Reminiscere) je věnována chvíli, kdy Ježíš Kristus řekl svým učedníkům o svém budoucím utrpení, smrti a vzkříšení. Typickým pokrmem na tuto neděli je tzv. pražma neboli nedozrálé pražené obilí. Od tohoto pokrmu se také odvozuje někde dochovaný a užívaný název Pražná neděle. Také bylo zvykem, že se sešli hospodáři z celé vesnice, aby probrali, jak budou probíhat zemědělské práce v daném roce.

1.1.3 Třetí neděle postní

Třetí postní neděle (Oculi) je přípravou na přijímání křtu. V Čechách nese označení Kýchavá, které získala od morové rány v 16. století. Také se k této neděli přidalo mnoho pověr o zdraví a délce života. Jedna z pověr je založená na to, kolikrát člověk v tento den kýchně, tolik let života mu zbývá. Pokud ale člověk kýchl rychle třikrát za sebou, zaručí mu to zdraví na celý rok.

1.1.4 Čtvrtá neděle postní

Čtvrtá neděle postní (Laetare) je opět spojena s myšlenkou křtu. Půst je už mírnější a smuteční barvy, jako jsou fialová a modrá, jsou nahrazeny růžovou. Další názvy této neděle jsou Růžebná nebo Růžová, protože je zvykem světit „zlaté růže“ papežem.⁴ Původně ve starověkém Římě se na oltáře kladly první jarní květy. Později se tento zvyk přetvořil do takové podoby, že umělými pozlacenými růžemi jsou obdarovány významné osobnosti. V lidové tradici je tato neděle označována také jako Družebná nebo také družbadlná, družbadlnice.⁵ Bylo to proto, že v tento den chodil ženich se svojí družbou do domu své vyvolené, kde měl ochutnat pučálku a pak mohl přijít až o Velikonočním pondělí na pomlázku a rovnou také na námluvy. V jiných krajích je tento název odvozován od toho, že se

---

⁴ [Srov.] VAVŘINOVÁ, F. *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha: Nakladatelství Libri, 2006. S. 53.

⁵ [Srov.] TOUFAR, P. *Velikonoce*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2001. S. 38.

odpoledne scházela v jednom stavení pouze dívčí společnost, která se tam tzv. družila a pojídala speciální koláče družbance.⁶ Většinou v tento den byl půst mírnější a byla povolena malá veselice s hudbou a tancem na návsi. V některých krajích, jako například v Polabí, se dochoval zajímavý zvyk nošení drobečků na pole. Samozřejmě že tato činnost měla hospodáři zaručit dobrou úrodu. Tuto činnost ale mají na starost družičky, které se nazývají „pamětnické“. Jsou oblečeny do krojů a na hlavách mají věnce z planých hrušek. Nesou uprostřed sebe šátek naplněný právě drobečky a trochou písku. Vpředu tohoto průvodu šla družička, která nesla hruškový věnec před sebou na talířku. Společně procházely polem a za pronášení veršů vždy poklekly a rozhodily hrst drobečků do vzduchu. Takto musely obejít všechna pole za vsí, která tomu byla určena.⁷

1.1.5 Pátá neděle postní

Pátá neděle postní (Judica) je začátkem tzv. období umučení. Je kladen důraz na Kristovo utrpení. V kostelích se zakrývaly všechny ozdoby včetně křížů jako symbol smutku. Někdy je pro tuto neděli používán název Utrpení Páně nebo také Smrtelná či Smrtná neděle. Tato neděle je neodmyslitelně spjata s původně čistě pohanským rituálem utopení Morany (Smrtky, Smrtholky, Mořeny, Mařeny). Protože tento zvyk je právě pohanského původu, byl dlouho dobu katolickou církví zakázán. Topení Smrtky spočívá v tom, že se vyrobí figurína z hadrů a slámy a je nesena průvodem k nejbližší řece nebo potoku, kde je vhozena do vody. Když bylo vykonáno, měl celý průvod běžet zpátky do vesnice, a kdo byl poslední, tak podle pověry do roka zemřel. Také do roka zemřeli ti, kteří se vůbec nezúčastnili průvodu. Někde se Morana do vody hází ze skály do strže anebo se zahrabe do země daleko za vesnicí. Někdy se také Smrtka páčila. Ve vesnici blízko Uherského Brodu má nosit Moranu žena, která se jako poslední daný rok vdávala.

1.1.6 Šestá neděle postní

Šestá neděle postní (Palmarum) otevírá Svatý týden velikonoční. Má za úkol připomínat poslední dny života Krista. Často je označována za Květnou neděli (Palmovou neděli), a to proto, že v modlitebním průvodu každý nosil palmové nebo olivové ratolesti a ratolestmi také bylo lidem žehnáno. Hlavně má připomínat vjezd Krista do Jeruzaléma, kde byl vítán právě palmovými ratolestmi a ty byly pokládány i před něj na cestu. V okrese Písek

---

⁶ [Srov.] TOUFAR, P. *Velikonoce*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2001. S. 38.

⁷ [Srov.] Tamtéž. S. 38–39.

se vžil zvyk omotat dlouhé tyče větvičkami kočiček. Věřilo se, že jak který hospodář měl dlouhou tyč s kočičkami, tak mu tak vysoko vyrostou obilí. S větvičkami kočiček je spojena spousta dalších zvyků. Například posvěcené kočičky mají chránit stavení od požáru, voda z povařených kočiček, kterou se vykropí dům, má ochraňovat před špínou, atd. Pro zahrádkáře bylo potěšující, že zapíchnutá posvěcená větvička kočiček do země, měla zaručeně odehnat ze zahrady všechny krtky. Některé tradice ale jsou poněkud nebezpečné. Příkladem je polykání posvěcených kočiček (jednu až tři kusy) před jídlem, aby člověk nebolel žaludek či aby ho nebolelo v krku. Dokonce jsou známé rituály, kdy se větvičky kočiček zasunují do uší nebo nosu dětí, opět kvůli zlepšení zdravotního stavu. Kočičky měly a mají tedy, podle dochovaných zvyků, čarovnou moc, která dokázala mnohé, i když některé zvyky je lepší raději vypustit. V Rakousku a Německu je na Květnou neděli tradicí průvod, ve kterém na dřevěném oslíkovi na kolečkách je tažena figurína Ježíše Krista, jako připomínka jeho přijetí do Jeruzaléma.⁸ V jihovýchodních Čechách je tato neděle označována beránkovou, z důvodu zvyku pečení beránků anebo jiného pečiva ve tvaru zvířat.⁹

1.1.7 Svatý týden

Následoval Svatý týden, který začínal Škaredou středou, která nese také označení jako Sazometná nebo Smetná. Jak již název napovídá, hospodyně v tento den nechávaly vymetat komíny a zametaly saze v pecích a kamnech. Název „Škaredá“ je naopak spjat s historickým faktem o zrazení Ježíše Krista Jidášem, který se prý na něj takto „škaredil“. Ale v tento den by se člověk sám neměl škaredit, protože mu to prý pak zůstane a bude se tak po zbytek roku každou středu škaredit.

Druhým svátkem v pořadí byl Zelený čtvrtek. Dříve byl tento den považován za hlavní velikonoční den slavení příchodu jara. V předkřesťanských dobách chodili pastýři o tomto dni koledovat s proutky nebo dokonce malými stromky. Bylo tradicí se obdarovávat malými dárky, tzv. dary Zeleného čtvrtku.¹⁰ Na vesnicích byl ještě dlouho tento den považován za počátek nového roku hospodářských prací. Dokonce byl na některých místech spojen s obdarováním dětí drobnými dary od svých rodičů nebo kmotrů. Většinou byly tyto dárky poschovány na zahradách a polích a děti je musely hledat. Tento zvyk je téměř v neporušené podobě dochován v některých zemích, kde právě Velikonoce jsou pro děti o hledání

⁸ [Srov.] TOUFAR, P. *Velikonoce*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2001. S. 46–47.

⁹ [Srov.] VACLAVÍK, A. *Výroční obyčeje a lidové umění*. Luhačovice: Ateliér IM, 2010. S. 67-68.

¹⁰ [Srov.] VAVŘINOVÁ, F. *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha: Nakladatelství Libri, 2006. S. 33.

velikonočních vajíček na zahradách a v parcích a kde je pro ně, podle mýtu, zanechal velikonoční králíček. Tato tradice je typická pro Velkou Británii a Spojené státy americké. V českých zemích byly dříve tyto velikonoční dárečky schovávány například „Pámbíčkovou slepičkou“, kukačkou, čápem, kohoutem, skřivanem, bažantem nebo liškou. Schované dárky většinou měli podobu velikonočních vajíček nebo sladkého pečiva. Také je Zelený čtvrtek dnem, kdy bychom měli obdarovat chudé a potřebné almužnou.

Historicky a křesťansky je Zelený čtvrtek spojen s Poslední večeří a počátkem Kristova utrpení. V tento den se koná večerní mše, která má tři části. Při mši je naposledy využito zvonění zvonů, protože ty mají pak až do Velikonoční noci utichnout. Spolu se zvony by měly utichnout i kostelní varhany. Tento zvyk má být symbolem pokory a má tzv. dopřát půst uším a dopřát jim také klid. Pojmenování Zelený čtvrtek má dvě vysvětlení. První vysvětlení názvu tohoto dne vychází ze zeleného zbarvení mešních rouch kněží, která jsou na Zelený čtvrtek používána při mši. Druhé vysvětlení se odvozuje z německého názvu tohoto dne *Gründonnerstag*, kdy *grienen* nebo také *greinen* je odvozenina, která se překládá do českého jazyka jako plakat, protože v tento den měli být přijímáni kající opěť ke zpovědi.¹¹

V některých krajích se na Zelený čtvrtek dodržuje zvyk honění Jidáše.¹² Kdy se jeden z chlapců z vesnice, většinou byl vybrán ten se zrzavými vlasy (protože lidé se zrzavými vlasy jsou prý proradní a falešní) a než byla zahájena mše, vyběhl tento vybraný Jidáš z kostela a všichni ostatní chlapci ho měli chytat. Většinou si ještě sebou brali různé hrkačky, řehtačky a klapačky. Rámusením pomocí řehtaček a jiných věcí bylo nahrazováno zvonění v kostele. Protože zvonit se mohlo až na Bílou sobotu, bylo třeba „zvonit“ jinak. Proto byl z vesnických chlapců vybrán jeden, který ostatní chlapce vedl, a společně ve stanovený čas rámusili řehtačkami místo zvonů. Byla to pro chlapce velká zodpovědnost a čest. Dospělí, když chlapci svůj úkol zvládli bez chyby, je odměňovali drobnými dárky.

Typickým a klasickým zvykem na Zelený čtvrtek, který se dodržuje dodnes, je pojídání zelené stravy, která má dotyčnému opět zaručit zdraví po celý následující rok. Lidé by tedy měli do svého jídelníčku zařadit špenát, zelí, mladé výhonky kopřiv a podobně. Také se v tento den pečou tzv. Jidášci. Toto typické velikonoční pečivo je sladkou obdobou rohlíků nebo housek. Dalším zvykem na Zelený čtvrtek je, při posledním zvonění zvonů, cinkat penězi, abychom si zajistili stálý finanční příjem. Dalším typickým a velmi oblíbeným

---

¹¹ [Srov.] VAVŘINOVÁ, F. *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha: Nakladatelství Libri, 2006. S. 134.

¹² [Srov.] VACLAVÍK, A. *Výroční obyčeje a lidové umění*. Luhačovice: Ateliér IM, 2010. S. 66.

zvykem je také honění Jidáše, to je ale často spojováno i s jinými velikonočními svátky. Další tradice patří mezi pověry a magické rituály.¹³ Hospodyně by například měla večer zamést celý dům a smetí odnést na křižovatku, aby zajistila, že se v domě nezabydlí blechy. Ten, kdo sní před východem slunce chléb s medem, by měl být chráněn před uštknutím hadů a před bodnutím žihadel od vos a sršňů. Celé odpoledne pak platil zákaz pracovat.¹⁴

Po Zeleném čtvrtku následuje Velký pátek. Tento den je spojen s umučením Ježíše Krista a s jeho posledním dnem života. Velký pátek je odvozen od tzv. velkých tajemství, kdy Ježíš Kristus svojí mučednickou smrtí vykoupil lidstvo. Také někdy nese označení Tichý pátek, kdy bychom měli držet tichý smutek za oběť, kterou Ježíš Kristus přinesl. Křesťané tento den mají za den půstu a zdrženlivosti. Půst by měl být úplný, tedy bez jakéhokoliv jídla a pití. Z kostelů by měli být odstraněny všechny okrasy, svíce, věčná lampa a celý oltář i s kříži by měl být pokryt černým sukem na znamení smrti Ježíše Krista. Celý kostel tak pak má působit jako hrob. Dodnes je tato tradice zachována a výzdoba kostelů je chudší a prostší. V kostele nejsou ani žádné květiny a mše probíhá bez zvuků varhan a zvonů, které byly umlčeny už o Zeleném čtvrtku. V tento den je také součástí mše uctívání kříže, jako symbol ukřižování Ježíše Krista. Kněží při mších oblékají červené roucho na znamení červené Kristovi krve, kterou prolil za lidstvo.

1.1.7.1 Magické rituály a pověry na Velký pátek

Tento den je spojen s největším množstvím pověr a magických rituálů než jiné velikonoční svátky. Jednou z nejznámějších pověr je ta, že se o Velkém pátku otevírají poklady. Karel Jaromír Erben napsal známou báseň *Poklad*, která je součástí sborníku *Kytice* a která se právě týká otevírání pokladů na Velký pátek. Tam, kde leží poklad, by mělo hořet malé světylko nebo vykvést kapradí a osvětlovat tak vchod do podzemí s pokladem. Přístup k pokladu by měl být otevřen pouze od tří do devíti hodin. V českých zemích se traduje, že se na Velký pátek otevírá i samotná hora Blaník, aby se mohli rytíři přesvědčit, jestli zemi nehrozí nebezpečí a není třeba jejich zásahu. V tento den by se neměly otvírat jen poklady, ale i hroby a dokonce by se měly rozestupovat vody a z nich by měli vycházet vodníci a krást hospodářům koně, kteří nebyli dostatečně hlídáni. S vodou souvisí další pověra tohoto svátku. Lidé, kteří se s východem slunce umyli v potoce, měli být po zbytek roku zdraví. Mladí chlapci se zas potápěli na dno potoků a ústy lovili kamínky, které pak měli hodit levou rukou

¹³ [Srov.] VACLAVÍK, A. *Výroční obyčej a lidové umění*. Luhačovice: Ateliér IM, 2010. S. 78-89.

¹⁴ [Srov.] VAVŘINOVÁ, F. *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha: Nakladatelství Libri, 2006. S. 134.

přes rameno, aby se pojistili před bolestí zubů. Děvčatům zas měla ranní rosa, sesbíraná před východem slunce, zajistit krásně hladkou a bílou pleť i v období jara a léta. Kvůli uhranutí a možným čarodějnickým rituálům, se nemělo nic půjčovat z věcí z domácnosti. Nesmí se také prát prádlo a pracovat na polích a zahradách se zemí, protože se zemí by se v tento den nemělo hýbat. Za to na Moravě se naopak traduje, že ovocný strom zasazený v tento den do země bude velmi dobře rodit. V některých oblastech se chodilo na koledu už o Velkém pátku. Chodili chlapci převlečení za kněze a říkali, že honí Jidáše.

1.1.7.2 Bílá sobota

Další v pořadí je Bílá sobota, která má prý název odvozen od zbarvení roucha, které se obléká při křtu. V tuto sobotu byli přijímáni zpátky do společnosti věřících kajícími. Také se skládala zkouška z náboženství těmi, kteří měli přistoupit později ke křtu. Bílá sobota je křesťany spojována s uložením Ježíše Krista do hrobu. Bílá sobota má předcházet Velké noci. Velká noc je o vzkříšení Ježíše Krista. A protože Bílá sobota končí již se západem slunce, následuje večer, který patří už Božímu hod velikonočnímu.

Pověry spojené s Bílou sobotou se týkají svěcení ohně. V českých zemích je tradicí v sobotu uhasit všechny ohně a ohniště, která se pak znovu zapalovala hořící třískou přinesenou z požehnaného ohniště, které se zapalovalo u kostela a bylo posvěceno knězem. Bílá sobota je velikou přípravou na nejdůležitější den Velikonoc a to na Boží hod velikonoční.

1.1.7.3 Boží hod velikonoční

Boží hod velikonoční má připomínat zmrtvýchvstání Ježíše Krista. V tento den také končí postní období a hospodyně připravují různé velikonoční pokrmy. Dokonce na Chodsku jí posvěcené jídlo přímo v kostele ve stoje. Zvykem bylo propouštět v tento den vězně a udílet jim milost. Propouštění bývali také otroci. V tento den nikdo nepracoval, pouze hospodyně celý den vyvářely, a pak se celá rodina scházela u velikonoční tabule s typickými pokrmy. Z východních Čech se dochoval zvyk, že hospodář vzal kousky svěceného mazance, vajíčka a pár kapek vína a rozhazoval je po zahradě, po poli, aby byla dobrá úroda. Dokonce i hodil pár drobečků do studně, aby voda zůstala po celý rok zdravá a odradil také žáby. Velikonoční pokrmy, jako jsou vařená vajíčka, pečený beránek, chléb, víno a mazance, byly pro organismus po době půstu jakousi přípravou na tučnější stravu. Na mazance bylo zvykem vytvořit křížek. Poté se mazance a další pokrmy odnesly do kostela, kde byly knězem

posvěceny. K pověrám patří ta, že hospodyně nesměly v tento den šít, prát a ani žehlit, protože se věřilo, že by se jim zanítily prsty.

1.1.7.4 Velikonoční pondělí

Velikonoční pondělí, nazývané *Annotinum* do 11. století, má být dnem plným radosti, protože je to první den po zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Nejsou s ním spojené žádné výjimečné křesťanské obřady, a tak je hlavně spojován se spoustou lidových zvyků a obyčejů. K nejznámějším a nejstarším zvykům patří tzv. chození na pomlázku. Většinou mladí chlapi mají obcházet domy s pomlázkami (vrbovými spletenými proutky), které jsou v různých krajích označovány odlišnými výrazy (například korbáč, šlaháčka, šibák, mrskačka, tatar, robák a tak podobně). Pomlázkami pak mají vyšlehávat ženy, aby se omladily a do dalšího roku „neuschly“. Proto se také někdy dá najít starší označení Velikonočního pondělí jako Mrskavý pondělek nebo Pomlázkové hody.¹⁵ Za toto omlazení dostali chlapi od žen nadílku, která se většinou skládala z velikonočních vajíček (kraslic) nebo pečiva. Někdy dostali i menší finanční obnos a starší chlapi a muži byli obdarováni pálenkou. Hospodáři prý měli také vyšlehat svoje čeledíny, aby prý pak nebyli v nadcházejícím roce líní a pomalí. Ženy mohly muže vyšlehávat až o velikonočním úterý. V některých krajích, například na Valašsku, je běžné se polévat vodou. Při koledování se i zpívají nebo jen říkají různá říkadla. Ta nejčastější jsou dále uvedena. První je nejpoužívanější i v dnešní době.

„Hody, hody, doprovody,

dejte vajíčko malovaný,

nedáte-li malovaný,

dejte aspoň bílý,

slepička vám snese jiný“¹⁶

Slovo doprovody má původ v názvu následující neděle a tou je Doprovodní neděle, při které je zvykem konat pobožnost za mrtvé.

---

¹⁵ [Srov.] VAVŘINOVÁ, F. *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha: Nakladatelství Libri, 2006. S. 92.

¹⁶ TOUFAR, P. *Velikonoce*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2001. S. 77.

Následující říkanka pochází z Horácka.

**„Panímámo zlatičká,
darujte nám vajíčka,
nedáte-li vajíčka,
uteče vám slepička
do horního rybníčka
a z rybníčka do louže,
kdo jí odtud pomůže?“¹⁷**

Další rýmovačka pochází z okresu Nymburk.

**„Já jsem malý koledníček,
kmotříčko,
přišel jsem si
pro červený vajíčko.
Vajíčko mi dejte,
nic se mi nesmějte.
Budete-li se mi smát,
musíte mi krejcar dát.“¹⁸**

Poslední ukázka pochází z jižních Čech.

**„Koleda, koleda z okna ven,
dej vám Pámbu dobrej den!
Paňmáma zabila slepičku,
nebylo v ní pupíčku,
pantáta se rozlobil,
dal paňmámě šňupičku.“¹⁹**

---

¹⁷ TOUFAR, P. *Velikonoce*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2001 . S. 76.

¹⁸ Tamtéž. S. 79.

¹⁹ Tamtéž. S. 80.

Stejně jako poslední ukázka byla většina říkadel a rýmovaček inspirována reálnou situací, která se některému koledníkovi stala. Většina koledníků si sama skládala vlastní říkadla.

V tento den také chodili mladí chlapi na námluvy ke svým vyvoleným dívkám a zasnubovali se s nimi. Dohodnutí těchto návštěv se většinou vykonávalo již o Družebné neděli, tedy o čtvrté postní neděli. O Velikonočním pondělí bylo také zvykem, že se chlapi učili, kromě upletení pomlázky z vrbového proutí, vyrobit píšťalku. Pomlázka by měla být upletená z minimálně šesti proutků. Čím více ale bylo proutků, tím více se předávala míza do dívky, která byla pomlázkou vyšlehána. Pomlázka je také z pohanských rituálů symbolem oplodňování. Vysloužilé pomlázky se zapíchávají zpět do země k rybníku, kde z nich po čase vyrostou nová vrba. Vyšlehávání děvčat má způsobit, že budou po celý následující rok zdravá, pilná a veselá. A také by je neměly štípat blechy. Děvčata pak chlapece za vyšlehání odměňovala malovanými vajíčky, kraslicemi.

S malovanými vajíčky se také hrály různé hry. Například házení vajec do vzduchu a vyhrával ten, komu se vajíčko nerozbilo. Další hra byla tzv. „na ťukanou“. Špičkou vajíčka se ťukalo do protihráčova vajíčka a vyhrával opět ten, kdo měl vajíčko nepopraskané. Z vesnic Ořechov a Komín pochází hra „Na krále“. Chlapi se rozdělili do dvojic a úkolem jednoho z dvojice bylo hodit mince do chlapcova vykoledovaného vajíčka tak, aby mince zůstala zabodnutá ve skořápce. Komu se to podařilo, ten byl nazýván králem.²⁰

Velikonoční vajíčka sahají hodně do minulosti a během času se měnily styly zdobení. Pomalovaná vajíčka jsou označována jako kraslice. V následující kapitole bude popsána historie kraslic.

---

²⁰ [Srov.] VLASÁKOVÁ, O. *Velikonoční lidová zdobnost*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2008. S. 91.

1.2 Historie kraslic

V křesťanských historických dokumentech jsou Velikonoce výslovně uváděny od 2. století, ale slavily se už mnohem dříve a to již v 1. století.²¹ Pro všechny křesťanské obce jsou Velikonoce chápány jako „svátek radosti z vítězství života nad smrtí, oslava tajemství Krista, jeho smrti a jeho slavného zmrtvýchvstání“.²² Velikonočním oslavám předchází postní doba, a pak následuje Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílá sobota, Neděle zmrtvýchvstání (Boží hod velikonoční).²³ O Božím hodu velikonočním je, kromě jiných tradic a rituálů, obvyklou činností malování vajíček. Malovaná vajíčka jsou známější pod názvem kraslice. Mají i další názvy, jako například rejsky, červená vejce, písanky, psaná vejce. Kraslice jsou symbolem zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Původně se zdobila celá vejce syrová nebo vařená. Velmi často mělo být vajíčko určeno konkrétní osobě a ornament na něm použitý pak sloužil jako dopis, který byl sepsaný v jazyce znaků a symbolů. Nejčastější a nejtypičtější barvou pro vajíčka byla červená barva, která měla symbolizovat Ježíšovu krev prolitou pro spásu lidstva. Pojmenování „kraslice“ zřejmě má poukázat na slovo „krásný“, jehož prvotní význam je právě „červený“. I v některých středověkých dokumentech jsou Velikonoce uváděny také jako Červené svátky. Červená barva, kromě již zmíněného symbolu Ježíšovi krve, je také symbolem krve jako síly schopné obnovovat život a probouzet samotnou přírodu.²⁴ Samotné slovo kraslice, které se vztahuje k červené barvě vajíček, prý pochází z východních Čech.²⁵

Velikonoční zvyk obdarovávat se kraslicemi je v našich zemích doložen od 14. století. Církev tehdy tuto tradici „vysvětlovala jako znázornění krásy těla Syna Božího, obětovaného, vzkríšeného, oslaveného“.²⁶ Barvení vajíček a s nimi spojený rituál je dokládán již kolem roku 2500 před naším letopočtem, kdy archeologové našli zdobené vaječné skořápky v sumerských hrobech. Na našem území nejstarší doložený archeologický nález pochází z let 1020 až 1030 našeho letopočtu a jde o červeně malované vaječné skořápky s geometrickými ornamenty z hrobu ženy ve Velkých Hostěrádkách. Vajíčka byla přikládána

---

²¹ [Srov.] VAVŘINOVÁ, F. *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha: Nakladatelství Libri, 2006. S. 23.

²² Tamtéž. S. 23.

²³ [Srov.] Tamtéž. S. 24.

²⁴ [Srov.] Tamtéž. S. 230.

²⁵ [Srov.] TOUFAR, P. *Velikonoce*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2001. S. 293.

²⁶ VAVŘINOVÁ, F. *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha: Nakladatelství Libri, 2006. S. 230

do hrobů, aby zemřelé doprovázela na poslední cestě jako ztělesnění symbolu víry v posmrtný život, jako jakési pozemské pokračování existence.²⁷

Křesťanské obdarovávání velikonočními barvenými vajíčky bývá spojováno s tradicí ze starého Říma, kde červeně obarvená vajíčka měla být symbolem radosti. Římským císařům se posílala červená vajíčka jako připomínka toho, že na Boží hod velikonoční bývali většinou na svobodu propouštěni zajatci a vězni. Protože při vyslýchání vězňů se používali mučicí nástroje zvaná ohnivá vejce, měla pak velikonoční vajíčka krvavě rudý odstín jako odkaz na zmíněné mučicí nástroje. Jedna z legend, která odkazuje také na symboliku velikonočních vajíček, vypráví o tom, jak Ježíšova matka Marie dala právě vajíčka hlídkujícím vojákům u kříže, aby se nad jejím synem slitovali a nejednali s ním tak krutě. Marie svým pláčem skrápěla skořápky vajíček, které díky tomu získaly duhový ornament. Polská legenda zas vypráví o Máří Magdaléně, která nesla k Ježíšovu hrobu v košíku vonné masti a vajíčka, která měla být pohoštění pro ostatní ženy. Poté, co ženy našly hrob prázdný, víko z košíku Máří Magdalény odpadlo a vajíčka byla vybarvena odstíny různých barev.

V jednotlivých zemích se při zdobení kraslic vyvinula řada výtvarných technik, které se liší i v rámci krajů a měst v jednotlivých státech. Podle zdobení kraslic lze určit, odkud malované vajíčko pochází. K nejvíce rozšířeným technikám patří zdobení voskem, kdy se na skořápku vejce namaluje horkým voskem ornament. Vejce se pak uvařilo v obarvené vodě. Když se poté vosk odloupl, zůstal po něm bílý ornament. Zdobilo se i opačným způsobem. Vejce se nejprve obarvilo a poté se do vrstvy barvy vyrýval ornament. Takovými vajíčkům se říká rejsky. K mladším způsobům dekorování patří leptání ornamentů kyselinou. V 19. století se na vajíčka lepily kousky látek, tkanin a svatých obrázků. To se zalíbilo i na venkově, kde polepovali kraslice odstřížky slámy a travní dužiny. Na počátku 20. století byl oblíbený způsob zdobení za pomoci lístečků, jarních kvítků, které se přiložily na skořápku vajíčka a ovázaly kouskem gázy. Takto upravené vajíčko se ponořilo do vody se slupkami cibule, s kousky petržele, sena, jabloňové nebo švestkové kůry. Když se vejce uvařilo a sundala se z něj gáza, zůstal na tmavě obarvené skořápce rostlinný ornament.²⁸

Nejen techniky obarvení vajec vypovídaly něco o původu a době, ale i samotné ornamenty a motivy. K nejstarším motivům patří vyobrazení slunce a lidských postav. V 19. století se na kraslice psaly celé verše nebo milostná vyznání. Často byly znázorňovány

---

²⁷ [Srov.] VAVŘINOVÁ, F. *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha: Nakladatelství Libri, 2006. S. 230.

²⁸ [Srov.] Tamtéž. S. 233.

na kraslicích nejrůznější postavy náboženského i světského charakteru. Pro výzdobu kraslic se přebírala inspirace z vyšívání, ze stylizovaných zobrazení květů růží, granátového jablka, lístků a úponků.²⁹

Ve 20. století se ze symbolického obdarování velikonočními vajíčky stal pro mnohé sběratelský koníček. Proto se i vajíčka přestala dekorovat plná, ale už raději vyfouknutá. Vyfouknuté skořápky se věšely na stuhy, kdy kraslicím po dvou se říkalo párek. Velikonoční vajíčka začala mít i podobu drahých ozdob a šperků. Nejtypičtější to bylo v Rusku v dobách Ivana IV. Hrozného, kde se dvořané obdarovávali vajíčky zhotovenými z drahých kovů a kamenů. Méně významní členové carského dvora dostávali pouze dřevěná pomalovaná vajíčka. Uvnitř vajíček většinou byly vloženy peníze jako odměna za dobrou službu. Zlacená vajíčka s drahými kovy dostávali od cara i diplomaté a cestovatelé. Tuto starou tradici Rusko v 2. polovině 19. století obnovilo. Ale i v Anglii panovníci rozdávali členům královského dvora a svým poddaným zdobená velikonoční vajíčka obsahující malou peněžní částku.³⁰

Vajíčko je tedy už od středověku považováno za symbol nového života, a tím se jeho symbolika přenesla i do Velikonočních zvyků, kde je spojována s oslavami příchodu jara jako znovuzrození přírody po zimě. Samozřejmě že vajíčko je také považováno za symbol plodnosti. Kromě symboliky jsou s vajíčky spojovány i nejrůznější pověry. Typická pověra pocházející z Rakouska tvrdí, že když do zahrady zahrabeme posvěcené vejce, které bylo sneseno na Zelený čtvrtek, bude nás ochraňovat zvláštní moc. V českých zemích se zase věří v to, že vajíčka mohou přivolat a následně i udržet lásku.³¹ Tomu nasvědčuje i fakt, že oblíbeným zdobením kraslic bývalo psaní vzkazů nebo i krátkých básniček na skořápku vajíčka, jako vyznání lásky pro milovanou osobu. Takto ozdobeným kraslicím se říká písanky nebo také pisanky.

Česká republika se může pyšnit výjimečností v množství tradičních technik zpracování kraslic. Zdobení kraslic prošlo velikou změnou a zdokonalením ve zpracování motivů a ornamentů. Počátek vytváření zdobení kraslic jde od magických symbolů po stylizované ornamenty, které mají původ v pozorování přírody a jejích cyklů, života člověka a celkově jeho prostředí, které ho neustále ovlivňuje a utváří. Typické zdobení se zakládá převážně na

---

²⁹ [Srov.] VAVŘINOVÁ, F. *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha: Nakladatelství Libri, 2006. S. 234.

³⁰ [Srov.] Tamtéž. S. 234–235.

³¹ [Srov.] TOUFAR, P. *Velikonoce*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2001. S. 293.

symbolech plodnosti. Časté jsou i motivy figurální a rostlinné. Nejzajímavěji působí geometrické zpracování kraslic, které se odvíjí od poledníků a rovnoběžek.³²

Rozdíly mezi kraslicemi pocházejícími z Čech nebo z Moravy jsou velmi značné. České kraslice jsou většinou pouze jednobarevné a ornamenty jsou jednoduššího charakteru. Nejpoužívanější barvou českých kraslic je červená, jako symbol slunce. Moravské kraslice oproti českým si potrpí na větší barevnost a i ornamenty jsou složitější. Nejčastější barevné kombinace na Moravě jsou černá, žlutá, červená nebo střídmejší kombinace bílé a žluté. Jen tato barevnost symbolizuje probouzející se přírodu a pestrost kvetoucích rostlin. Nepatrné rozdíly mezi motivy kraslic pak samozřejmě vznikají i v jednotlivých okresech a někdy se můžou motivy lišit vesnice od vesnice.

Nejpůvodnějšími a nejstaršími motivy kraslic jsou geometrické a rostlinné ornamenty. Geometrické zdobení se právě shoduje s ornamentikou na hliněných nádobách, nábytku, výšivkách na šatech a podobně, tím jasně dokazuje svoji historickou původnost.³³

1.2.1 Barevná symbolika kraslic

Zdobení kraslic nemuselo být jen odstíny červené barvy, která byla barvou života, krve a také lásky. V nemalé oblibě byla také žlutá barva jako symbol vejce stvoření, které bylo zlaté. Nebo také jako symbol slunce, které má připomínat život a zdraví. Ale také samozřejmě jako zpodobnění zrajícího obilí, zlata a jantaru, tedy vlastně bohatství. Objevovala se i zeleně obarvená vajíčka, která měla připodobňovat přírodu, vytrvalost, mládí. Výjimkou byla modrá barva, která byla považovaná za barvu smutku, proto se na velikonoční vajíčka nehodila a ani nepoužívala. Bohužel, dnes se na tyto tradice a symboliku barev nehledí, protože běžně v obchodech můžeme koupit modrou barvu na vajíčka. A často je i tato barva používána, dokonce se považuje za tzv. módní. Dříve se k obarvování vajíček používala přírodní barviva. Odstíny hnědé až hnědočerné barvy se získávaly vařením v cibulových slupkách, dubové kůře nebo v kávě. Typická červená barva vznikala z tzv. fernambukového dřeva, které se dováželo od počátku 19. století z Jižní Ameriky. Do odvaru z tohoto dřeva se ještě přidávalo pivo, ocet a trocha kamence. Výrazná žlutá barva byla získávána z odvaru

³² [Srov.] VLASÁKOVÁ, O. *Velikonoční lidová zdobnost*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2008. S. 158–159.

³³ [Srov.] ZÍBRT, Č. *Český lid*. In: Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. [on-line]. Praha: Knihotiskárna F. Šimáček, 1896. S. 67–72. [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <http://tyfoza.no-ip.com/ceskylid/html/knihy/ceskylid05/texty/0042-0082.htm>.

šafránu, který se ještě namáčel v kořalce. Ale vzhledem k cenové nedostupnosti tohoto koření se spíše používalo levnějšího odvaru z kůry jabloně nebo květů dřínu. Pro získání zeleně zbarveného vajíčka se používal odvar z mladých rostlin kopřiv, jarního osení a petrželové natě. Pro tmavší odstíny barev se přidával do odvaru kamenec. Černá barva, která nebyla moc obvyklá, vznikala vařením v kůře z olše černé s trochou skalice. Také dobře fungovalo povaření v láku z kysaného zelí, kam se ještě přidával kousek železa.³⁴

---

³⁴ [Srov.] VLASÁKOVÁ, O. *Velikonoční lidová zdobnost*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2008. S. 293.

2. Velikonoční tradice na Jindřichohradecku

Stejně jako ostatní regiony i Jindřichohradecký region měl v minulosti svoje vlastní proslulé lidové obyčeje a zvyky, typické pro tento kraj. Bohužel, kvůli změnám ve způsobu života lidí, byly mnohé z nich zapomenuty nebo úplně zmizely. Největší újmu utrpěly lidové tradice a zvyky následkem změn v polovině 19. století. Tehdy na Jindřichohradecku zaznamenala velký rozvoj a vzestup průmyslová výroba, kdy na lidové tradice nebyl čas. Dalším zlomovým obdobím a nepříznivým pro lidové zvyky byla 50. léta 20. století. Během 90. let 20. století však došlo k postupnému oživování, a následnému vracení se k lidovým tradicím do společenského a kulturního života obyvatel.³⁵ V dnešní době nastává opět malý úpadek dodržování regionálních tradic a obyčejů. Starší generace se snaží předávat svoje vědomosti a informace o tradicích, ale mezi mladou generací je jen velmi málo zájemců o zachování tradic. Tradiční zvyky nejsou pro ně perspektivní a nemají pro ně hlubšího významu. Ale existuje pár výjimek mezi mladou generací, které se zajímají a sami se i více angažují a pomalu, díky své činnosti, začínají zviditelňovat zvyky a obyčeje jednotlivých regionů.

S velikonoční tradicí je spojena masopustní obchůzka, která předchází Velikonočním svátkům. Masopust byl obdobím plným především karnevalů, plesů, svateb, zábavy a samozřejmě i zabíjaček. Jeho trvání je bráno od Tří králů až do Popeleční středy. Vrcholem masopustu jsou vždy dny předcházející již zmiňované Popeleční středě. Pak následoval čtyřicetidenní půst, který skončil až o Velikonocích. Masopust je pohyblivým svátkem, díky tomu, že datum začátku Velikonoc se odvíjí od prvního jarního úplňku. Masopustní neděle tedy může připadnout na dny od 1. února až do 7. března.³⁶

V Jindřichově Hradci a v Břilicích u Třeboně probíhají nejpočetnější a největší masopustní průvody každý rok. Oba tyto průvody se poněkud liší svojí podobou a průběhem. Od 20. let 20. století pořádá průvod v Jindřichově Hradci obec baráčníků „Kunifer“ ještě ve spolupráci s Městským úřadem. „Vynášení basy“ je označení tohoto tradičního průvodu, který se koná vždy v neděli v odpoledních hodinách. Průvodu se účastní asi čtyřicet masek, spolu s představiteli města a samozřejmě početných zvědavých diváků. Jak je již z názvu zřejmé, tak hlavní rekvizitou průvodu je basa, která je nesena v čele. Za ní jede bryčka

---

³⁵ [Srov.] ZVONAŘOVÁ, A. *Dochované lidové zvyky na Jindřichohradecku*. In: Jindřichohradecký vlastivědný sborník. Jindřichův Hradec: Okresní muzeum, 2001. S. 86.

³⁶ [Srov.] Tamtéž. S. 86.

s kapelou a masopustem. Ještě před basu jde rychtář, policajt a ponocný, kteří jsou následováni bílou družičkou a dvěma funebráky s basou. Dále jde v průvodu černá družička, soudce a zbytek členů masopustního průvodu. Průvod má svojí obvyklou trasu městem a po projití se zastaví před budovou Střelnice, kde soudce basu pochová.

V Břilicích probíhá masopustní průvod poněkud jinak. Zde se slaví několik dní. Tato tradice byla obnovena v roce 1964 a od té doby nebyla žádný rok vynechána. Organizátory je obecní úřad spolu se společenskými organizacemi. Masopustní průvod se koná v sobotu v dopoledních hodinách, většinou kolem desáté hodiny. Průvod jde od hostince až k návsi. Jako první jsou v zástupu muzikanti, za nimi je vůz tažený koňmi s dvěma vozky a masopustem. Pak následují vojáci s dělem. Mezi ostatními maskami se vyskytuje i medvěd s medvědářem, kráva s řezníkem, kůň, holič, žid, cikánky, dráteník s krosnou, prostitutky, poustevník, kominík, dokonce i pojízdná opékárna párků, prodejna piva, anebo dlouhán, což je postava, která se vytahuje do výšky a zpátky zmenšuje. To je jen zlomek masek ze zástupu většinou čtyřiceti postav. Po malém zastavení na návsi jde průvod od domu k domu, kde zahraje kapela a masky dovádí kolem. Odměnou je jim malé pohoštění a samozřejmě i něco ostřejšího k pití a k posilnění. Po této obchůzce vesnicí se průvod přesune do hospody, kde začíná tzv. merenda. Masopust pokračuje v úterý, kdy se všichni opět sejdou k pohřbení masopusta. Pak se tančí a pije až do úderu dvanácté, kdy vejde smuteční průvod, který nese mrtvého masopusta, doprovázeného plačkami a funebráky. Muž převlečený za kněze pronese kázání a masopust se pohřbí. Zábava samozřejmě pokračuje až do rána.³⁷

Jak už samotný název masopust napovídá, nastává po průvodu čtyřicetidenní půst, který tedy trvá od Popeleční středy do Božího hodu velikonočního. Jak už bylo řečeno, masopust a Velikonoce jsou pohyblivé svátky, takže první postní neděle může připadnout na dny mezi 8. únorem až 14. březnem a šestá, tedy poslední, na období mezi 15. březnem až 18. dubnem. První postní neděle lidově nazývaná černá. Svoje jméno získala od tradice, kdy si ženy oblékají černé oděvy na místo běžného barevného oblečení. Druhá neděle je tzv. pražná. Název pochází od pojmenování postního jídla „pražmo“, což je připravování nedozrálého obilí pražením. Třetí postní neděle kýchavá dostala název podle pověry, že bychom měli často v ten den kýchat, protože kolikrát dotyčný kýchne, tolikrát bude živ. Dodržování půstu bylo možné trochu povolit až o čtvrté postní neděli, která je pojmenována družebná. Mládež se v ten den mohla družít, pobavit a veselit na návsi. Tradicí na tento den je i návštěva domu

---

³⁷ [Srov.] ZVONARŮVÁ, A. *Dochované lidové zvyky na Jindřichohradecku*. In: Jindřichohradecký vlastivědný sborník. Jindřichův Hradec: Okresní muzeum, 2001. S. 86–87.

nevěsty ženichem a jeho družbou. Pátá postní neděle je smrtná, je to den, kdy se vynáší smrtka nebo také jinak označována Morana. Poslední postní neděle je spojená s květy, které měly vítat Krista při vjezdu do Jeruzaléma, a nese tedy název květná. U nás se většinou květy nahrazují kočičkami – větvičkami vrby jívy, kterými si zdobíme obydlí.³⁸

Původ tradice vynášení smrtky na pátou postní neděli je spojován se slovanským pohanským zvykem, kdy měl být spojován s koncem vlády zimy a přivítáním jara. V dnešní době je to spíše zvyklost a zábava. Scénář této tradice v Jindřichově Hradci je už mnoho let neměnný. Hlavní postavou se stává samotná smrtka, která je vycpanou hadrovou loutkou s namalovaným obličejem na látkové hlavě. Vlasy má vyrobené z příze, krk má ověšený korálky z vyfouknutých vajec. Celá figurka smrtky je nesena na jednoduché dřevěné konstrukci a nachází se v čele průvodu. Dále pokračuje rychtář, ponocný a dráb, za kterými následují soudci v černých talárech a v červených talárech doprovázeni katem. Pak už jen následují muzikanti, smrtky s kosami a zbytek členů průvodu. Vynášení smrtky se koná vždy v neděli odpoledne. Trasa průvodu začíná u baráčnické rychty, odtud pokračuje přes Klášterskou ulici na náměstí Míru. Zde se průvod zastaví u sloupu Nanebevzetí Panny Marie a vyslechne si krátký projev jednoho z členů baráčnické obce, který připomíná a osvětluje historii a význam této tradice. Poté sejde průvod kolem zámku k Malému Vajgaru, kde soudce vynáší rozsudek nad smrtkou. Závěr akce je zakončen utopením smrtky ve vodě Malého Vajgaru.³⁹

Typickým velikonočním obyčejem, který se na Jindřichohradecku dochoval, je obchůzka koledníků na nejvýznamnější den velikonočních svátku a to na velikonoční pondělí. Svůj původ má tento zvyk samozřejmě v magickém obřadě, který vykonávali dospělí. Nyní se tato tradice považuje za pouhou zábavu. Samotné obchůzce předchází ještě vytvoření kraslic a pečení tradičního velikonočního pečiva, kterými jsou například jidáše, mazanec anebo z těsta upečený beránek. Obchůzky koledníků se stávají vrcholem samotných Velikonoc. Zvyk probíhá už od samotného rána, kdy malé i větší děti a dospívající mládež s košíčky a pomlázkami z vrbového proutí, a někdy i řehtačkami, obchází domy svých příbuzných a známých. Při koledování se má přednést krátká koleda jako je například „Hody, hody, doprovody, dejte vejce malovaný...“ Všechny ženy a dívky v domě jsou vyšlehány vrbovými pomlázkami. V některých regionech jsou i polévány vodou nebo přímo vhozeny do vody.

---

³⁸ [Srov.] ZVONARŮVÁ, A. *Dochované lidové zvyky na Jindřichohradecku*. In: Jindřichohradecký vlastivědný sborník. Jindřichův Hradec: Okresní muzeum, 2001. S. 87.

³⁹ [Srov.] Tamtéž. S. 87–88.

Za tento počín dostanou koledníci obarvená vajíčka nebo čokoládová vajíčka a figurky. Někdy jsou odměněni i malým finančním obnosem a dospělé osoby sklenkou alkoholu. O vyšlehání děvčat koluje pověra o tom, že díky vyšlehání zůstanou další rok dívky zdravé a krásné. Pokud tedy nejsou vyšlehány „zvadnou“. V některých regionech se zachovává tradice, že po poledni se role koledníků vymění a dívky smí vyšlehat chlapce nebo je aspoň polévat vodou. Na Jindřichohradecku chodí koledovat pouze chlapci.⁴⁰ Koledník, který se některé dívce líbil, dostal od ní pomlázku v podobě vajíčka se zamilovaným vzkazem. V Jarošově nad Nežárkou dostal oblíbený chlapec ještě k pomlázce vyšívaný kapesník a kousek hlavičky (Velikonoční nádivka, která by měla obsahovat minimálně tři druhy masa a mladé výhonky kopřiv.). Počet velikonočních vajíček darovaných koledníkům většinou byl sudého počtu, takže se stávalo, že nejvíc oblíbený chlapec mohl dostat od své milované i šestnáct vajíček najednou. Za tuto nadílku chlapci později děvčata odměňovali na pouti zakoupenými perníkovými srdci nebo vyšívanými šátky. Při obchůzce vesnice s řehtačkami a pomlázkami bylo zvykem prozpěvovat nebo odříkávat různé písně a říkadla. Jedna z dochovaných ukázek pochází z Lásenice (Jindřichohradecko).

„Ach ty bezbožný Jidáš, cos to učinil, žes svého Mistra Židům prozradil?

Za to budeš v pekle hořeti, veliké muky trpěti.

Kyrie elejson, Kyrie elejson, peníze nejsou, vejce jsou.

Židé nevěrní, jako psi černí, kopali jámu Ježíši Pánu, aby ho jali, ukřižovali.“⁴¹

Již v jedné z předchozích kapitol jsem zmiňovala, že s vykoledovanými vajíčky chlapci hráli různé hry („Na krále“; „Na ťukanou“...). Typické hry dochované v Jarošově nad Nežárkou jsou také ještě „Čára“ a „Šibenice“. Při „Čáře“ zvítězil ten, kdo nejbližší hodil vejce k předem vyznačené čáře. Hra „Šibenice“ se hrála z mírného kopečka, kde se vyznačila dvěma dřívky hrací dráha a podél těchto hranic se posílala vajíčka a ten, kdo ťuknul do některého z ostatních vajíček, tak ten vyhrál.

---

⁴⁰ [Srov.] ZVONAŘOVÁ, A. *Dochované lidové zvyky na Jindřichohradecku*. In: Jindřichohradecký vlastivědný sborník. Jindřichův Hradec: Okresní muzeum, 2001. S. 88.

⁴¹ ZVONAŘOVÁ, A. *Malovaná pomlázka: kraslice na Jindřichohradecku*. Jindřichův Hradec: Muzeum Jindřichohradecka, 2013. S. 5.

2.1 Druhy kraslic na Jindřichohradecku

Dochované kraslice z Jindřichohradeckého regionu jsou v národopisných sbírkách Muzea Jindřichohradecka a patří k nejzajímavějším a nejkompexnějším sbírkám v Čechách. Ve fondu muzea je více než pět set sbírkových a stejné množství zdokumentovaných kraslic, které tak dávají výpověď o historii ale i současnosti barvení kraslic na Jindřichohradecku.⁴²

Nejstarší kraslice ve sbírce jsou z 90. let 19. století a pocházejí od muzejního kustoda a sběratele Františka Lega. Tyto kraslice jsou zdobené krajkovými batikovanými vzory hvězdic, voskovým reliéfem, který je v zlatých nebo červenozelených barvách, a některé jsou soustružené.

V Jarošově nad Nežárkou se však dochovaly typické tzv. blatské straky, které jsou tvořeny technikou voskové batiky⁴³ (viz níže popis). Ornamenty jsou převážně geometrické a symbolizují hvězdy a stylizované květy. Tyto kraslice jsou na Jindřichohradecku nejznámější.

Nejčastějšími druhy kraslic na Jindřichohradecku jsou tzv. soustružené kraslice, krajkové kraslice, voskové reliéfní kraslice, vyškrabávané kraslice a oblékané kraslice.

2.1.1 Soustružené kraslice

Tyto kraslice jsou převážně vyráběné ze dřeva, vysoustružené na strojích nebo ručně vyřezávané. Nejprve se vysoustruží základní tvar vajíčka, který se dále vyhlazuje do konečné podoby, aby vypadalo jako opravdové. Někdy se vyřezávají vajíčka i mnohonásobně větší než jsou opravdová vajíčka. Většinou se používá dřevo z ovocných stromů nebo z lípy, která je nejtypičtější. Novodobé a dražší verze jsou z olivovníku, teaku nebo ebenu. Ornamenty se

---

⁴² [Srov.] ZVONÁŘOVÁ, A. *Malovaná pomlázka: kraslice na Jindřichohradecku*. Jindřichův Hradec: Muzeum Jindřichohradecka, 2013. S. 18.

⁴³ [Srov.] BRAHOVÁ, M. *Dejte vajíčko malované*. In: Sešit z kolekce 1/1991, č. 132. Praha: PRÁCE, Ateliér Květen, 1991. S. 9.

do vajíček ručně vypalovaly. Díky tomuto náročnému zdobení jsou ornamenty pouze jednoduché geometrické tvary, které ale rozhodně neubírají kraslici na kráse.⁴⁴

Jindřichohradecké muzeum zachovává nejstarší soustružená vajíčka nejen od výše zmiňovaného pana Františka Legy, ale také od paní Anny Tišerové z Lovětína.

2.1.2 Krajkové kraslice

Jak už sám název napovídá, jsou tyto kraslice zdobené motivem krajky. Jedná se většinou o vyfouknutá vajíčka, která se různými nástroji prořezávají a dávají vzniknout jemným motivům připomínajícím krajkou. Je to velice jemná a náročná práce, protože se pracuje pouze s křehkou vaječnou skořápkou, která může kdykoliv prasknout. Díky tomu vznikají průsvitné motivy, které se mohou ještě doplnit jednoduchým voskovým zdobením.⁴⁵

Ve sbírkách jsou krajkové kraslice zastoupené ve velké míře a pocházejí hlavně od paní Růženy Vrzákové a Anny Skálové. Současné tvůrkyně těchto kraslic jsou Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová, Bohunka Šimková, Růžena Voglová a dalších tvůrkyně z Jarošova nad Nežárkou.⁴⁶

2.1.3 Voskové reliéfní kraslice

Tento typ kraslic je velmi oblíbený. Je zdoben rozehrátým voskem přímo na skořápkou vajíčka. Mohou se použít také vyfouknutá vajíčka. Proces zdobení je také náročnější. Nejdříve se celé vajíčko obarví jednou výraznou barvou. Nejpoužívanější je červená, černá a modrá základní barva. Poté se rozpustí nad plamenem barevný vosk, který se nanáší v tenkých linkách na obarvenou skořápkou vajíčka. Vznikají vystouplé (reliéfní) květinové vzory, ojediněle geometrické motivy. Konkrétně pro Jindřichohradecký region je typickým motivem

---

⁴⁴ [Srov.] BRAHOVÁ, M. *Dejte vajíčko malované*. In: Sešit z kolekce 1/1991, č. 132. Praha: PRÁCE, Ateliér Květen, 1991. S. 18.

⁴⁵ [Srov.] BRAHOVÁ, M. *Kraslice pokaždé jinak*. Poděbrady: Tiskárna Petr Pošík, 1996. S. 70-71.

⁴⁶ [Srov.] ZVONAŘOVÁ, A. *Malovaná pomlázka: kraslice na Jindřichohradecku*. Jindřichův Hradec: Muzeum Jindřichohradecka, 2013. S. 18.

letící vlaštovka. K nanášení vosku se používá špendlíková hlavička nebo tenká ztupená jehla. Často se vosková technika zdobení používá jako doplněk krajkového zdobení kraslic.⁴⁷

Voskové reliéfní kraslice reprezentují ve sbírce několik historických období a je zde zastoupeno i více typů voskového zdobení. Nejstarší vajíčka jsou z konce 19. století a pocházejí od autorky Marie Reisnerové. Kraslice zdobené zlatou a bronzovou barvou pocházejí z 80. let 20. století od Aloisie Vackové.⁴⁸

2.1.4 Vyškrabávané kraslice

Tyto kraslice jsou velice oblíbené, protože mají velmi propracované vzory. Vajíčko se obarví základní barvou. Opět převládá červená, černá a tmavě modrá barva. A pak se ostrou jehlou do vrstvy barvy vyrývá vzor. Většinou se vyrývají květinové motivy, ojediněle geometrické motivy. Tímto způsobem zdobení dají se vytvářet velmi jemné a malé motivy, dokonce i stínované. Nejčastějším vzorem jsou jarní květiny, jako je například narcis, sněženky a bledulky. Občas se vyskytují i vyrytá kuřátka nebo ovečky. Dříve bylo běžné vyrývat pro obdarovaného do těchto kraslic krátké básničky nebo vyznání.⁴⁹

2.1.5 Oblékané kraslice

Kraslice jsou „oblékané“ do různých typů textilu, papírových vystřihovánek, látkových stužek, drátků anebo dokonce do dužiny z jezerní sítiny. Tyto kraslice působí velmi pestrým dojmem a nejsou náročné na výrobu a ani na pomůcky při výrobě. Autorkou těchto kraslic, uložených ve sbírkách muzea, je Marie Šourková z Nové Olešné a Růžena Voglová z Jarošova nad Nežárkou.⁵⁰

Další styly zdobení kraslic se již nevyskytují tak hojně na Jindřichohradecku, ale rozhodně stojí za zmínku.

---

⁴⁷ [Srov.] BRAHOVÁ, M. *České kraslice*. Velké Poříčí: Starlight, 1993. S. 6-7.

⁴⁸ [Srov.] ZVONAŘOVÁ, A. *Malovaná pomlázka: kraslice na Jindřichohradecku*. Jindřichův Hradec: Muzeum Jindřichohradecka, 2013. S. 18.

⁴⁹ [Srov.] Tamtéž. S. 18.

⁵⁰ [Srov.] Tamtéž. S. 18.

2.1.6 Voskové batikování

Voskové batikování kraslic je typické pro obec Jarošov nad Nežárkou. Na rozdíl od techniky voskového reliéfu, vzor na kraslicích není vystouplý. Rozehřátý vosk nanášíme na vajíčko pomocí špendlíkové hlavičky. Tímto nástrojem vytváříme na skořápce kapičkový vzor. Po zhotovení vzoru ponoříme vajíčko do barvy, kterou chceme jako základní podkladovou barvu. Vyjmeme vajíčko z barvy a okapané i oschnuté jej položíme na chvíli do vlažné trouby na misku, aby se na něm vosk rozpustil. Zbytky vosku setřeme. Objeví se bílé vzory na barevném pokladu. Je možné tuto techniku několikrát opakovat a to tak, že vajíčko opět pomaluje voskem a ponoříme do jiné barvy. Takto pokračujeme, až nakonec opět necháme vosk rozpustit v troubě. Vznikne nám tak vícebarevný ornament. Měli bychom postupovat od nejsvětější barvy podkladu po nejtmaší.⁵¹

2.1.7 Květinová batika

Jak už sám název napovídá, je třeba k této technice natrhat v přírodě různé malé květy, lístečky a traviny. Tyto rostliny pokládáme přímo na vaječnou skořápku. Aby lépe držely, můžeme jednotlivé listy potřít tenkou vrstvou vaječného bílku. Tímto způsobem připravené vajíčko zabalíme do gázy nebo silonové ponožky, které na obou koncích svážeme nitkou. A dáme povařit do vody s cibulovými slupkami, které nám vytvoří nádhernou hnědozlatou barvu. Po odstranění gázy a rostlin, nám zůstane na skořápce bílý ornament v podobě květů a listů. Často se objeví i jemná bílá síť, která vznikla otisknutím gázy na skořápku.

2.1.8 Kraslice zdobené slámou

Tato technika je jedním z nejstarších dochovaných postupů zdobení kraslic. Při zdobení postupujeme tak, že na vaječnou skořápku nalepujeme rozžehlené různě tvarované kousky slámy, které skládáme do geometrických ornamentů. Podklad vajíčka můžeme také obarvit, aby zlatá barva slámy ještě více vynikla. Sláma se většinou používá

---

⁵¹ [Srov.] BRAHOVÁ, M. *Kraslice pokaždé jinak*. Poděbrady: Tiskárna Petr Pošík, 1996. S. 6-18.

z ječmene. Barvu slámy lze také upravit. Například světlejší odstín získáme namáčením ve vápenné vodě. Pokud chceme docílit sytě výrazné žluté, necháme stébla několik dnů schnout na slunci. Samotná stébla slámy se rozstříhávají na malé kosodélníky, kosočtverce a proužky, ze kterých následně tvoříme vzor.⁵²

2.1.9 Zdobení jezerní sítinou

Takto ozdobených kraslic již nenajdeme mnoho. Je to dáno především nedostatkem materiálu, tedy jezerní sítiny. Principem této techniky je vytváření vzorů stáčením proužků sítiny na skořápku vajíčka. Kusy sítiny se nalepují řídkým chlebovým těstem anebo lze použít i škrob. Opět je možné nejdříve celé vajíčko obarvit jedním odstínem barvy a pak teprve lepit sítinu. Dříve bylo zvykem spíše ještě vajíčko polepit ústřížky látek, sítina díky tomu na skořápce lépe držela.⁵³ V dnešní době je této techniky využíváno velmi málo, protože jezerní sítina roste vzácně a v malém množství.

2.1.10 Drátování

Zdobení velikonočních vajíček drátováním se v poslední době stává více oblíbené než dříve. Není to nijak náročná technika a přesto velmi efektivní. Tenkým drátkem, nejlépe měděné barvy, omotáváme postupně celé vajíčko. Samozřejmě, že opět můžeme nejdříve skořápku vajíčka před drátováním obarvit. Drátováním nám na skořápce vzniká jemný vzor podobný rybím šupinám. Někdy jsou z drátku na povrchu vajíčka vytvořené i jemné kytičky.

2.1.11 Okování

Je to ojedinělá technika, které se v dnešní době už téměř nikdo nevěnuje. Postup zdobení je v připevňování kovových ozdob na skořápku pomocí hřebů. Velmi častým tvarem je podkova. U této techniky se využíval trik, kdy se před zdobením vyfouknuté vajíčko

---

⁵² [Srov.] BRAHOVÁ, M. *Dejte vajíčko malované*. In: Sešit z kolekce 1/1991, č. 132. Praha: PRÁCE, Ateliér Květen, 1991. S. 32-39.

⁵³ [Srov.] BRAHOVÁ, M. *Kraslice pokaždé jinak*. Poděbrady: Tiskárna Petr Pošík, 1996. S. 32.

ponořilo na chvíli do octa, takže se stalo pružným a měkčím. Díky tomu nedocházelo k rozbití skořápky. Po dozdobení se skořápka vyfouknutého vajíčka ponořila do vodního skla, které způsobilo, že opět skořápka ztvárnila a byla zase pevná.

2.1.12 Další techniky

Jedna z technik zdobení spočívá v lepení různých materiálů na skořápku vajíčka. Běžně se využívá papíru, provázků, textilu, dokonce i korálků anebo tzv. kočiček (květů z vrby jívy). Také je známá technika obalování. Celá skořápka vajíčka se přetře lepidlem a poté se obalí v dětské krupičce nebo máku. Na takto vytvořený povrch můžeme malovat ještě různé vzory a ornamenty.⁵⁴

2.2 Pomůcky pro malování kraslic

Nejvíce pomůcek je třeba při voskové batice, tyto pomůcky jsou i nejvíce specifické a mají svá lidová označení. Navíc typické kraslice z Jindřichohradeckého regionu blatské straky jsou vytvářeny pomocí voskové batiky. Základní pomůckou pro tuto techniku je tzv. **verpánek** (viz obrazová dokumentace), který slouží k rozehrívání vosku. Tato pomůcka má podobu dřevěné konstrukce (šibenice), kde nahoře je upevněna kovová lžice. Pod lžicí se postaví malý kahan, který bude zahřívat vosk na lžičce.⁵⁵ Dříve se používal pouze včelí vosk, dnes je to směs včelího vosku a parafínu. Nejpoužívanějším nástrojem pro malbu voskem je dřevěná násadka opatřená na konci špendlíčkem a s kovovou hlavičkou. Může se použít i skleněná hlavička špendlíku, která vytváří masivnější vzory. Špendlíková hlavička zanechává na skořápce vzory slzovitěho tvaru. Hlavička se musí po každém tahu opět namočit do vosku. Geometrické motivy, které jsou typické hlavně pro Moravu, se nejlépe vykreslují tzv. **stužkou**. Tato pomůcka se skládá z malé kovové trubičky příčně upevněné na dřevěnou násadku. Do této trubičky se nabírá roztavený vosk a díky tomu vznikají dlouhé nepřerušované lineární vzory. V jižních Čechách a na Horácku se využívá také tzv. **kotejš**,

---

⁵⁴ [Srov.] TOUFAR, P. *Velikonoce*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2001. S. 297 – 311.

⁵⁵ [Srov.] SKOPOVÁ, K. *Velikonoční svátky o století zpátky aneb Jarní tradice v české domácnosti*. Praha: Akropolis, 2007. S. 51-52.

který se vyrábí z husího brku zastřiženého do malého trojúhelníčku. Kotejšem se tisknou na skořápku geometrické trojúhelníkové vzory. Samozřejmě, že lze na malbu na vajíčka použít i klasické kovové pero, kterého se využívalo v minulém století. Na většinu kraslic se používá i více druhů pomůcek. Tím vznikají složitější a časově náročnější vzory.⁵⁶

3. Tvůrkyně kraslic na Jindřichohradecku

Za jednu z prvních tvůrkyň kraslic je považována Růžena Vrzáková z Kamenného Malíkova. Tvořila na plná vajíčka s tmavě fialovým podkladem. Její vzory jsou velmi složité a inspirují se tvarem hvězdy. Většinou se jedná o dvě různorodé hvězdy, které jsou namalované uprostřed na protilehlých stranách vajíčka. Hvězdy jsou vytvořené z malých geometrických útvarů. Jako druhá tvůrkyně, která na Růženu Vrzákovou navázala, je Anna Skálová (1896–1967) a její sestra Klára Hůlková (1898–1975), které velmi propagovaly zachování tradic a obyčejů na Jindřichohradecku a spolu s Josefem Miklem (1902–1968) dokumentovali tvorbu kraslic na tomto území. Díky nim se nám dochovalo veliké množství různých sborníků se vzory motivů kraslic a také mnoho zajímavých tradic a obyčejů. Obě tvůrkyně také hojně pořádaly kurzy malování kraslic pro ženy. Anna Skálová vytvořila i svoje vlastní vzory kraslic a tvořila i vícebarevná velikonoční vajíčka. Na její tvorbu navazuje většina ostatních tvůrkyň z Jarošova nad Nežárkou a většina z nich i vlastní její vytvořené vzorníky, které nechávala ženám k obkreslení.⁵⁷

Jindřichohradeckými kraslicemi se také zabývala i tvůrkyně Olga Menšíková z Prahy (manželka herce Vladimíra Menšíka), která zdokumentované vzory předala další tvůrkyni Ivaně Wolkové z Českých Budějovic.⁵⁸

Reliéfní vzory kraslic se dochovaly od nejstarší tvůrkyně Marie Reisnerové. Vzory jsou tvořeny zeleným a červeným voskem většinou na bílá vejce.

---

⁵⁶ [Srov.] SKOPOVÁ, K. *Hody pústy masopusty, slavíme, vaříme, zdobíme a hrajeme si celý rok podle lidových tradic*. Praha: Akropolis, 2007. S. 25–26.

⁵⁷ [Srov.] ZVONÁŘOVÁ, A. *Malovaná pomlázka: kraslice na Jindřichohradecku*. Jindřichův Hradec: Muzeum Jindřichohradecka, 2013. S. 9–12.

⁵⁸ [Srov.] Tamtéž. S. 11.

V Jarošově nad Nežárkou se také vytvářejí tzv. zlaté kraslice. Tato vajíčka jsou zdobená směsí z vosku a bronzu a vytváří tak na skořápce plastický zlatavý motiv. Tyto kraslice vytvářela Aloisie Vacková⁵⁹ a v dnešní době se jimi v menší míře zabývá Marie Matoušková. Tento způsob zdobení kraslic převzala Aloisie Vacková od své babičky, takže se dá také počítat mezi tradiční techniky Jindřichohradecka.

Již zmíněný Josef Mikl byl amatérský etnograf, národopisec, sběratel a také, společně s Annou Skálovou, zakladatel Jarošovské krojové družiny. Sám sesbíral velké množství vzorníků kraslic a i hotových výtvorů. Jeho dcery Vlasta Nejedlá a Lidmila Mikšová pokračují v jeho snaze zachovat jedinečné tradice Jindřichohradeckého regionu. Obě tyto ženy vytvářejí blatské kraslice. Tuto techniku a vzory se naučily nejen od Anny Skálové, ale také od svého tatínka, prostřednictvím jeho velké sbírky jarošovských kraslic. Obě tyto ženy jsou také členkami obnovené Jarošovské krojové družiny. Svoje vzory a nadání předávají svým dětem a vnoučatům.⁶⁰

4. Výstavy a sbírky kraslic

4.1 Sběrka Muzea v Jindřichově Hradci

Tato sbírka obsahuje přes 500 kusů kraslic, které jsou zdobené různými technikami. Zakladatel této sbírky byl František Lego v 90. letech 19. století. V roce 1894 se v Jindřichově Hradci konala Národopisná výstava, na kterou bylo sesbíráno mnoho dalších exponátů z místního regionu a okolí. První kraslice, které se objevily v této sbírce, pocházely z okolí obcí Otín, Jarošov nad Nežárkou, Zdešov, Strmilov, Zahradky a Popelín. Jednalo se o vajíčka zdobená krajkovými hvězdicovými vzory a voskovým reliéfem v červenozeleném nebo zlatém provedení. Jediné tyto exempláře jsou typickými regionálními kraslicemi. Další exponáty jsou vytvořené technikami voskové batiky, leptáním, vyškrabáváním, okováním, odrátováním, děrováním. Tyto kraslice bohužel nenesou typické vzory a znaky

---

⁵⁹ [Srov.] ZVONÁŘOVÁ, A. *Malovaná pomlázka: kraslice na Jindřichohradecku*. Jindřichův Hradec: Muzeum Jindřichohradecka, 2013. S. 12.

⁶⁰ [Srov.] Tamtéž. S. 46.

Jindřichohradeckého regionu a je teda pravděpodobné, že jejich tvůrkyně se inspirovaly motivy z okolních oblastí.

Největší a nejcennější skupinu kraslic tvoří blatské straky. Tyto kraslice jsou nejtýpějšími v Jindřichohradeckém regionu. Jsou vytvářené voskovou batikou. Barevnost těchto kraslic je velice střídá. Většinou se jedná o barevný podklad a bílý motiv. Více jak dvě použité barvy nejsou obvyklé. Vzor se skládá z krátkých linek a čar, které se dohromady formují do motivů hvězd, srdcí, vlaštovek, klasů a podobně.⁶¹

Muzejní sbírka je popsána, zdokumentovaná, katalogizovaná a systematicky uspořádána.

4.2 Největší muzeum kraslic na světě

Muzeum kraslic na Ukrajině – Pysanka Muzeum

Největší muzeum kraslic na světě se nachází na Ukrajině ve městě Kolomyji. Název muzea je odvozen od ukrajinského pojmenování kraslic – pysanka. Toto muzeum bylo postaveno v roce 2000. Stavba sama o sobě je architektonicky zajímavá svým tvarem, který připomíná veliké velikonoční vajíčko. Vnitřní prostory jsou ve většině případů vyzdobeny motivy a vzory typickými pro ukrajinské kraslice. Podařilo se zde nashromáždit přes 10 000 exponátů. Většina exponátů pochází z oblastí na Ukrajině. Motivy těchto kraslic vychází z dobových sborníků a jsou v malé míře zmodernizované. Mezi unikátní a cenné exponáty patří kraslice z 19. a 20. století. Typické ukrajinské pysanky jsou vytvořeny voskovou batikou, ale expozice zahrnuje také kraslice zpracované jinými druhy technik zdobení. Nalezneme zde vystavené kraslice z České republiky, Běloruska, Polska, Rumunska ale také ze Švédska, USA, Pákistánu, Srí Lanky a Indie. V jedné z výstavních místností je expozice dokumentující ukrajinské velikonoční tradice.⁶²

4.3 Asociace malířů a malířek kraslic

---

⁶¹ [Srov.] ZVONARŮVÁ, A. *Malovaná pomlázka: kraslice na Jindřichohradecku*. Jindřichův Hradec: Muzeum Jindřichohradecka, 2013. S. 6-7.

⁶² [Srov.] RUDÁ, A. *Muzeum kraslic*. [on-line]. Tripio.cz. 2011. [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://tripio.cz/evropa/ukraina/atrakce/muzeum-kraslic>

Stěžejní roli v udržování velikonočních tradic, hraje také Asociace malířů a malířek kraslic. Bez této asociace by mnoho velikonočních tradic zaniklo. Je tedy důležité se o této asociace zmínit.

V roce 1990 zanikla organizace Ústřední lidová umělecká výroba (ÚLUV), které měla za cíl podporovat a rozvíjet lidovou tvorbu a řemesla. Protože tímto zánikem lidový umělci neměli žádnou podporu, založila se v roce 1998 Asociace malířů a malířek kraslic v Podřipsku. Tato asociace sdružuje tvůrce kraslic z celé České republiky a zároveň se snaží zachovávat staré české velikonoční tradice a estetické hodnoty těchto zvyků. Tato organizace je i pořadatelem soutěží a vernisáží, tematicky zaměřených na malování kraslic, vydává brožury, katalogy a jiné tiskoviny. Propaguje lidové tradice ve sdělovacích prostředcích. Snaží se vychovávat mladé tvůrce kraslic, aby tato tradice zcela nezanikla. Spolupracuje s Národopisným oddělením Národního muzea v Praze a se spoustou dalších regionálních muzeí po celé České republice a samozřejmě i se státními institucemi zabývajícími se kulturou.

Jednou za pět let udílí tato asociace titul Malířka a Mistryně. Tyto tituly jsou udělovány po zhodnocení předložených prací hotových výrobků jednotlivých tvůrkyň. Titul Malířka znamená malíře lidové umělecké tvorby jako základní stupeň. Titul Mistryně je označení nejvyššího stupně.

Asociace má v dnešní době kolem 160 členů. Vedení má 5 členů a revizní komisi tvoří 3 členové. Podmínkami pro členství je občanství České republiky, věk starší 18 let a zaslání alespoň 5 kraslic k posouzení. Asociace spadá pod neziskové organizace, takže je odkázána na sponzorské dary, státní dotace a příjmy z výstav a vernisáží. Organizace vydává svůj Zpravodaj, který informuje členy o chystaných akcích a celkové práci asociace. Organizace má sídlo v Libotenicích, kde i mají stálou výstavu velikonočních vajíček v Galerii kraslic, která je přístupná veřejnosti.⁶³

---

⁶³ [Srov.] *Galerie kraslic*. [on-line]. Libotenice.cz. 2010. [cit. 2015-05-26]. Dostupné z: <http://www.libotenice.cz/galerie-kraslic/d-34693/p1=1181>

II. Praktická část

5. Rozhovor s tvůrkyněmi z Jarošova nad Nežárkou

Rozhovory s tvůrkyněmi mi pomohly k vytvoření vlastních vzorníků motivů, protože jsem měla možnost poznat tvorbu jednotlivých tvůrkyň a pochopit, jak vypadá původní a typický motiv blatských strak. Dále jsem získala více informací o historii kraslic a velikonočních zvyků na Jindřichohradecku. Rozhovory byly neformální a měly charakter otevřených otázek.⁶⁴

Pro rozhovory jsem si vybrala Vlastu Nejedlou a její sestru Lidmilu Mikšovou. Sestry pocházejí z Jarošova nad Nežárkou. Vlasta Nejedlá se narodila v roce 1945, její sestra v roce 1948.

Přepsaný a upravený rozhovor s Vlastou Nejedlou a Lidmilou Mikšovou:

Jak dlouho se věnujete malování kraslic?

V. Nejedlá: Nás tatínek (Josef Mikl) učil už jako malé malovat kraslice. Vždycky nás všechny vzal, ukázal nám, co měl sesbírané kraslice a musely jsme hezky malovat a malovat, až jsme se to naučily.

Jakou techniku zdobení kraslic používáte?

V. Nejedlá: My se držíme klasických blatských vzorů a ty jsou tvořené voskovou batikou. Sestra Lidmila dodává: Zkoušely jsme i jiné techniky, ale tahle je nám nejbližší a nejlíp jí umíme, právě díky tatínkovi.

Máte vlastní vzorník motivů?

V. Nejedlá: Po tatínkovi máme sborníky se spoustou motivů. Ale moje dcera si většinou už vymýšlí vlastní vzor.

Jaká barevnost je pro blatské vzory typická?

L. Mikšová: Samozřejmě, že hlavně červená. Pak tmavě fialová, tu mám nejradši. I žlutá a oranžová.

---

⁶⁴ [Srov.] HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál 2005. S. 164–181.

V. Nejedlá: Nepoužívá se a vůbec není typickou barvou zelená, i když pár takových kraslic už jsme taky vytvořily. Máme i nějaké tmavě modré.

Jak dlouho trvá vytvořit jednu kraslici?

V. Nejedlá: Jedno vajíčko nám trvá minimálně 40 minut. Ale my to neděláme na prodej, my to děláme z lásky, a protože nás to baví.

L. Mikšová: Jednou mě také požádali z Prahy, jestli bych jim právě tvořila kraslice na prodej. Jenže já v té době ještě pracovala a starala se o děti a to by rozhodně nešlo stíhat. Protože chtěli, abych jim za měsíc vytvořila minimálně 100 kraslic. A samozřejmě, že všechny materiál jsem si měla shánět a platit sama. Tak jsem jim to odmítla. Ono je to i lepší, to dělat jen tak, pro radost.

Vystavovaly jste někde svoje kraslice?

L. Mikšová: Většinou hlavně vystavujeme. Měli jsme loni (2014) výstavu tady v knihovně v Jarošově nad Nežárkou. A před tím už i v Praze, Brně, Jindřichově Hradci, Českých Budějovicích... Na hodně místech. Ale ty kraslice většinou nám z těch výstav nevracejí, takže děláme vždy nové na další výstavu.

Děláte také kurzy malování kraslic pro veřejnost?

V. Nejedlá: Většinou na jaře, před Velikonocemi máme různé akce společně s Jarošovskou krojovou družinou a při nich předvádíme malování vajíček a můžou si je tam i zájemci vyzkoušet. Většinou si to rády zkoušejí děti. Dospělí málokdy, ale pro ty občas uděláme tady v Jarošově malé posezení a ukážeme jim, jak se to dělá. Po domluvě to učíme i jednotlivce.

Má kdo u Vás pokračovat v malování kraslic?

L. Mikšová: Dcery i některá vnoučata malují kraslice. Ta nejstarší dcera maluje moc krásně a baví jí to. Ta si i vymýšlí a zkouší nové vzory. A vnoučata se zatím snaží, ale jde jim to.

V. Nejedlá: S jednou mojí malou vnučkou jsme minulý rok objížděly školy a předváděly, jak se takové kraslice malují. To bylo hodně náročné. Hlavně pro mě. Ale ona si to moc užívala. Je šikovná.

Kdo Vás nejvíce vedl k malování kraslic?

V. Nejedlá: Právě tatínek. Ten byl dlouhou dobu i starost Jarošova a pak tady založil Krojovou družinu. Sbíral spoustu zajímavých věcí po předcích a hodně nám po něm právě zůstalo starožitností. Chtěl tenkrát z těch věcí vytvořit malé muzeum, jenže to bylo v době komunismu a tatínek se jim nelíbil, takže byl dvakrát zavřený z politických důvodů a potom už muzeum nemohl vytvořit vůbec. My bychom se rády znova o to pokusily. Od té doby jsem já sama ještě něco nasbírala, takže je už toho hodně.

Mají mladí lidé zájem o staré zvyky a tradice?

V. Nejedlá: My máme v Krojové družině spoustu mladých a malých dětí a moc je to baví. Určitě víc než dospělí. A jak říkám, většina mých dětí maluje kraslice a taky je to moc baví a mají to rády. Rozhodně jsem je k tomu nikdy nenutila a ani nebylo třeba.

6. Vzorník motivů

Praktická část mé diplomové práce spočívala ve vytvoření vlastního vzorníku motivů na zdobení kraslic. Tento vzorník by měl být využit pro tvůrčí činnost zájmových spolků a klubů.

Sesbíráním mnoha vzorů a motivů kraslic od několika tvůrkyň, jsem měla možnost se seznámit s různými styly zdobení a tedy i různými vzory. Všechny vzory vycházejí ze symboliky a podstaty velikonočních svátků. Mají to být symboly plodnosti, znovuzrození, obrození, růstu, úrody a tak dále. Převládají květinové vzory, které jsou nejtypičtější a nejoblíbenější. Druhým nejtypičtějším zdobením kraslic jsou ornamentální vzory, většinou vycházející ze vzoru hvězdy. Méně typické jsou pak vyobrazení zvířat a postav. Ojedinělé jsou na kraslicích vzkazy, říkadla a rýmovačky zakomponované do okrasných rámečků.

Při tvoření vlastního vzorníku motivů jsem se snažila vycházet z dané symboliky Velikonoc a dochovaných vzorů a přenést je do dnešní doby a do novější podoby. Vznikly dva vzorníky. Jeden, který přímo navazuje na vzory blatských strak a snaží se původní vzory jen lehce pozměnit, aby vznikly další zajímavé ornamenty, které se ale dají označit jako blatské straky. Vzorník vychází ze stylizovaného tvaru hvězd, kříže a květin. Hvězdy jsou na blatských strakách nejvíce používané a oblíbené. Vzory jsou složeny z krátkých linek,

které na sebe nepřímo navazují a vytvářejí tak geometrické obrazce. Někde se mohou linky křížit a vytvářet síťové vzory a motivy pletených košíčků.

Druhý vzorník je stylizací květů, rostlin, zvířat a je inspirován jarní rozkvetlou přírodou. Tento vzorník vychází z toho, co si představím pod pojmem Velikonoce a je oslavou obnovující se přírody během velikonočních svátků. Vzory druhé sborníku jsou umělecky zaměřeny a proto, v zájmu zachování tradičních vzorů, se přikláním k používání prvního vzorníku, který navazuje na typické kraslice Jindřichohradecka.

Závěr

Cílem teoretické části této bakalářské práce bylo zdokumentovat a přiblížit nejen velikonoční zvyky a jejich historii, ale především historii kraslic, jako součást tradičního velikonočního obyčeje. Neopomněla jsem také popsat jednotlivé techniky a pomůcky potřebné k malbě na velikonoční vajíčka. Popis technik je stručný, ale výstižný, takže jej lze použít jako návod pro širokou veřejnost. V další kapitole jsem se zaměřila hlavně na jindřichohradecký region a jeho specifické kraslice, tzv. blatské straky. Zdokumentovala jsem nejvýznamnější a nejzajímavější tvůrkyňe zabývající se malováním velikonočních vajíček v tomto regionu.

Abych dokázala v praktické části mé bakalářské práce vytvořit svůj vlastní vzorník motivů, bylo zapotřebí se s typickými kraslicemi na Jindřichohradecku seznámit více osobně. Vyhledala jsem některé z tvůrkyň a byla jsem ochotně pozvána do jejich tvůrčího zázemí. Díky rozhovorům a názorným ukázkám od samotných tvůrkyň jsem dokázala rozeznat specifický vzor blatských strak od dalších neméně hezkých vzorů jiných kraslic. Dozvěděla jsem potřebné informace ke své bakalářské práci, ale i zajímavosti ze života malířek kraslic a jejich názory na velikonoční tradice a tradice vůbec.

Následné vytváření sborníku však nebylo tak jednoduché, jak jsem zprvu očekávala. Bylo složité vytvořit nové vzory kraslic, které by zachovávaly specifické vzory blatských strak. Zároveň jsem chtěla, aby v těchto vzorech bylo něco nového a byl tam z části znatelný můj rukopis. Výsledný vzorník se dá použít při tvůrčích činnostech v zájmových klubech nebo v prostředí školních tříd, protože jsem zachovala specifika vzorů Jindřichohradeckého regionu.

Druhý vzorník byl jednodušší, protože jsem se nemusela řídit žádnými řády a mohla jsem popustit uzdu své fantazie. Tento vzorník není historickou a tradiční záležitostí, ale spíše uměleckým vyjádřením, které pouze vyzdvihuje téma Velikonoc, jako oslavy znovuzrození a také rozkvětu a probuzení přírody.

Při objevování a zkoumání velikonočních tradic jsem se dozvěděla mnoho nových faktů, která jsem hned ochotně a nadšeně začala předávat dál. Nejdříve v rodinném kruhu a později jsem se zaměřila i na své přátele. K mému milému překvapení všichni byli stejně

nadšení. Objevila jsem smysl v zachování těchto tradic. A velice ráda je budu nadále předávat dál. Doufám, že vzorníky v budoucnu využiji ve své pedagogické praxi.

Seznam použité literatury

BRAHOVÁ, M. *Kraslice pokaždé jinak*. Poděbrady: Tiskárna Petr Pošík, 1996, 78 s.

BRAHOVÁ, M. *České kraslice*. Velké Poříčí: Starlight, 1993. ISBN 80-901455-2-7

BRAHOVÁ, M. *Dejte vajíčko malované*. In: Sešit z kolekce 1/1991, č. 132. Praha: PRÁCE, Ateliér Květen, 1991, 63 s.

FROLCOVÁ, V. *Velikonoce v české lidové kultuře*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2001, 277 s. ISBN 80-7021-503-8

LE GOFF, Jacques a Jean-Claude SCHMITT. *Encyklopedie středověku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002, 935 s. ISBN 80-7021-545-3

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál 2005, 408 s. ISBN 80-7367-040-2

MELITÓN, *O Pasše: (Peri Pascha)*. Přeložila Monika Recinová. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, 190 s. ISBN 978-80-87378-56-4

SKOPOVÁ, K. *Velikonoční svátky o století zpátky aneb Jarní tradice v české domácnosti*. Praha: Akropolis, 2007, 72 s. ISBN 978-80-86903-38-9

SKOPOVÁ, K. *Hody pusty masopusty, slavíme, vaříme, zdobíme a hrajeme si celý rok podle lidových tradic*. Praha: Akropolis, 2007, 204 s. ISBN 978-80-86903-46-0.

ŠINDELKOVÁ, V. *Dochované tradice lidové kultury na Jindřichohradecku (se zaměřením na jarošovskou kraslicovou tvorbu)*. Absolventská práce. České Budějovice: Střední odborná škola specializační, Institut pedagogiky volného času, 1996, 46 str., vedoucí absolventské práce V. Klimešová.

TOUFAR, P. *Velikonoce*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2001, 328 s. ISBN 80-7268-129-X.

VACLAVÍK, A. *Výroční obyčeje a lidové umění*. Luhačovice: Ateliér IM, 2010, 688 s. ISBN 978-80-85948-74-5.

VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha: Libri, 2006, 379 s. ISBN 80-7277-292-9.

VLASÁKOVÁ, O. *Velikonoční lidová zdobnost*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2008, 200 s. ISBN 978-80-7239-225-4.

ZVONAŘOVÁ, A. *Kraslice ve sbírkách Okresního muzea v Jindřichově Hradci*. In: Jindřichohradecký vlastivědný sborník, 1č. Jindřichův Hradec: 2002, 101 s.

ZVONAŘOVÁ, A. *Malovaná pomlázka: kraslice na Jindřichohradecku*. Jindřichův Hradec: Muzeum Jindřichohradecka, 2013, 88 s. ISBN 978-80-86227-53-5

Webové zdroje:

ZÍBRT, Č. *Český lid*. In: Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. Praha: Knihotiskárna F. Šimáček, 1896. S. 67–72. [on-line].

Dostupné: <http://tyfoza.no-ip.com/ceskylid/html/knihy/ceskylid05/texty/0042-0082.htm>. [cit. 2015-04-16].

RUDÁ, A. *Muzeum kraslic*. [on-line]. Tripio.cz. 2011. [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://tripio.cz/evropa/ukraina/atrakce/muzeum-kraslic>

Galerie kraslic. [on-line]. Libotenice.cz. 2010. [cit. 2015-05-26]. Dostupné z: <http://www.libotenice.cz/galerie-kraslic/d-34693/p1=1181>

Obrazová příloha

Obrázek 1: Blatské straky, autorky kraslic: Anna Skálová, Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová	52
Obrázek 2: Detail blatské straky, autorka kraslic: Anna Skálová	52
Obrázek 3: Detail blatské straky, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová	53
Obrázek 4: Blatské straky, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová	53
Obrázek 5: Detail blatských strak, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová	54
Obrázek 6: Blatské straky. Netradiční modré zbarvení.	54
Obrázek 7: Blatské straky, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová	54
Obrázek 8: Blatské straky, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová	55
Obrázek 9: Blatské straky, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová	55
Obrázek 10: Blatské straky, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová	56
Obrázek 11: Detail Blatské straky, autorka kraslic: Lidmila Mikšová	56
Obrázek 12: Detail blatské straky, autorka kraslic: Vlasta Nejedlá	56
Obrázek 13: Blatské straky, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová	57
Obrázek 14: Detail blatských strak, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová	57
Obrázek 15: Reliéfní vosková batika, autorka kraslic: Marie Matoušková	58
Obrázek 16: Bronzová batika, autorka kraslic: Marie Matoušková	58
Obrázek 17: Kraslice z Jindřichova Hradce, fotografie z: VACLAVÍK, A. <i>Výroční obyčeje a lidové umění</i> . Luhačovice: Ateliér IM, 2010. S. 363	59
Obrázek 18: Kraslice z Jindřichova Hradce, fotografie z: VACLAVÍK, A. <i>Výroční obyčeje a lidové umění</i> . Luhačovice: Ateliér IM, 2010. S. 360-361	59
Obrázek 19: Kraslice z Jindřichova Hradce, fotografie z: VACLAVÍK, A. <i>Výroční obyčeje a lidové umění</i> . Luhačovice: Ateliér IM, 2010. S. 360-363	59
Obrázek 20: Nákras verpánku na voskovou batiku, autorka: Kateřina Hadravová	60
Obrázek 21 - Nákras pomůcek na voskovou batiku: 1. Násadka se špendlíkovou hlavičkou, 2. Kuličkové pero, 3. Stučka, 4. Kotejš, autorka: Kateřina Hadravová	60
Obrázek 22 - Vzorník - Blatské vzory, autorka: Kateřina Hadravová	61
Obrázek 23 – Vzorník - Blatské vzory, autorka: Kateřina Hadravová	62
Obrázek 24 – Vzorník - Blatské vzory, autorka: Kateřina Hadravová	63
Obrázek 25 – Vzorník - Blatské vzory, autorka: Kateřina Hadravová	64
Obrázek 26 - Vzorník - Blatské vzory, autorka: Kateřina Hadravová	65
Obrázek 27 – Vzorník - Velikonoční vzory, autorka: Kateřina Hadravová	66
Obrázek 28 - Vzorník - Velikonoční vzory, autorka: Kateřina Hadravová	67
Obrázek 29 - Vzorník - Velikonoční vzory, autorka: Kateřina Hadravová	68
Obrázek 30 - Vzorník - Velikonoční vzory, autorka: Kateřina Hadravová	69
Obrázek 31 - Vzorník - Velikonoční vzory, autorka: Kateřina Hadravová	70
Obrázek 32 - Vzorník - Zvířecí motivy a postavy, autorka: Kateřina Hadravová	71

Obrázek 1: Blatské straky, autorky kraslic: Anna Skálová, Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová

Obrázek 2: Detail blatské straky, autorka kraslic: Anna Skálová

Obrázek 3: Detail blatské straky, autorky kraslic: Vlasta Nejedly, Lidmila Mikšová

Obrázek 4: Blatské straky, autorky kraslic: Vlasta Nejedly, Lidmila Mikšová

Obrázek 5: Detail blatských strak, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová

Obrázek 6: Blatské straky. Netradiční modré zbarvení.

Obrázek 7: Blatské straky, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová

Obrázek 8: Blatské straky, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová

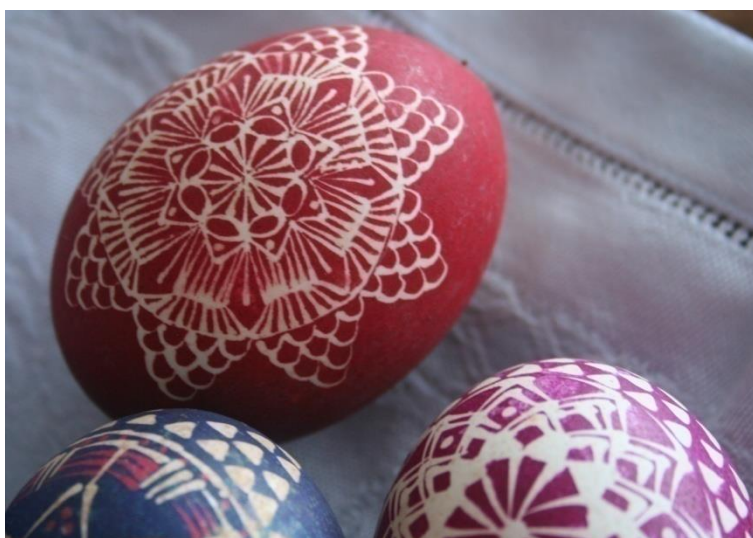
Obrázek 9: Blatské straky, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová

Obrázek 10: Blatské straky, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová

Obrázek 11: Detail Blatské straky, autorka kraslic: Lidmila Mikšová

Obrázek 12: Detail blatské straky, autorka kraslic: Vlasta Nejedlá

Obrázek 13: Blatské straky, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová

Obrázek 14: Detail blatských strak, autorky kraslic: Vlasta Nejedlá, Lidmila Mikšová

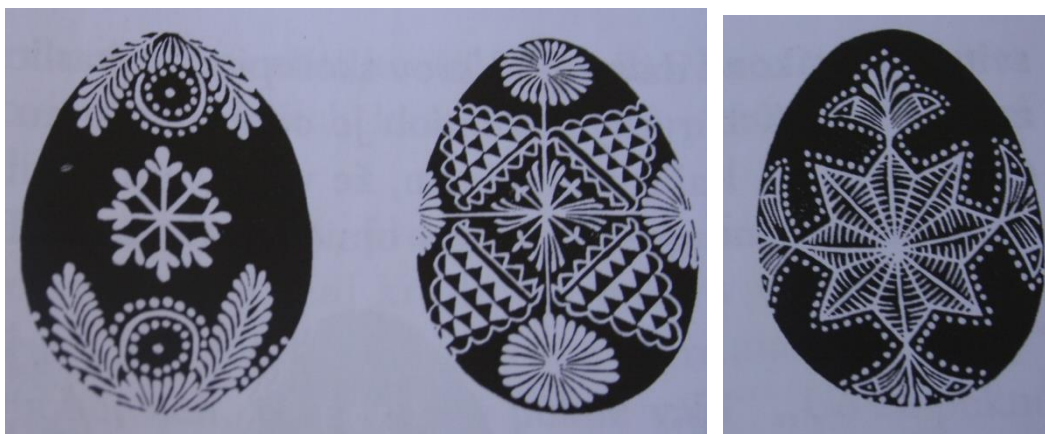

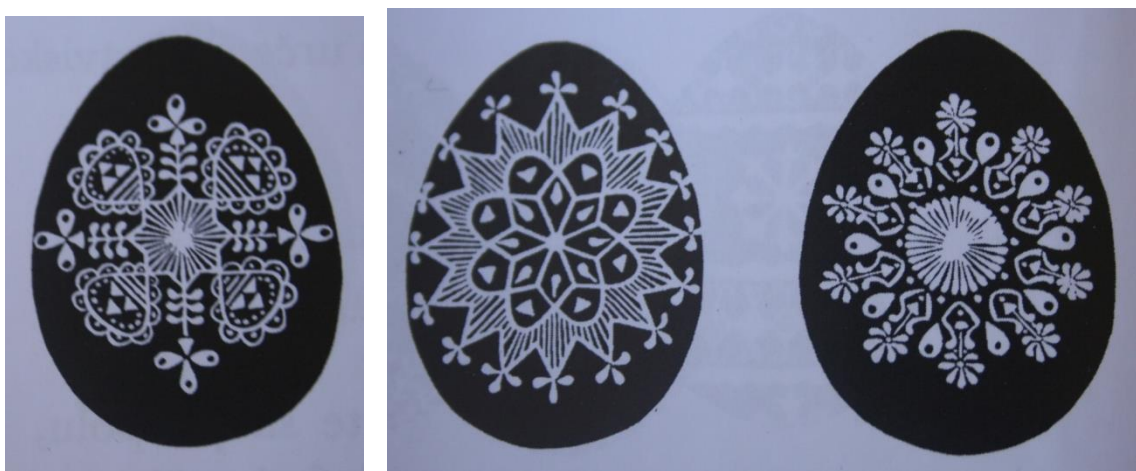
Obrázek 15: Reliéfní vosková batika, autorka kraslic: Marie Matoušková

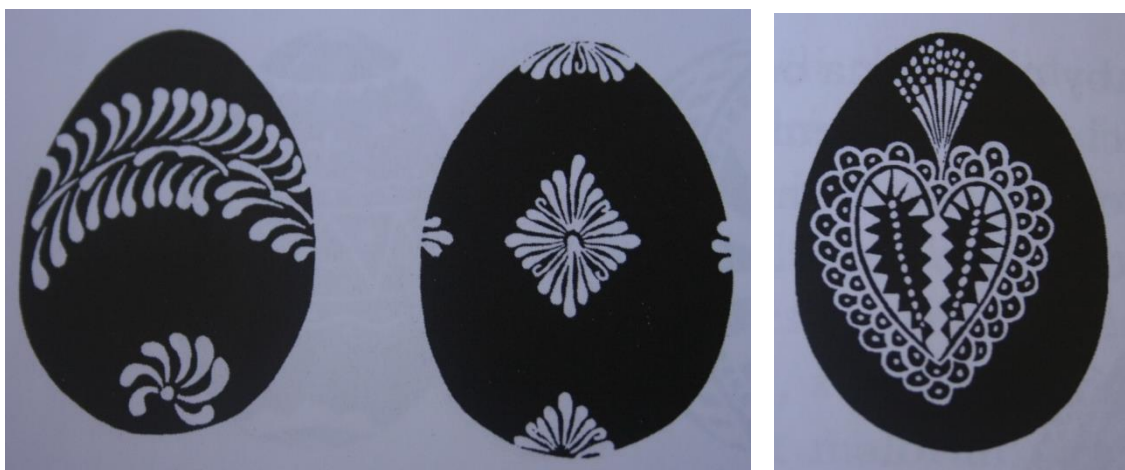
Obrázek 16: Bronzová batika, autorka kraslic: Marie Matoušková

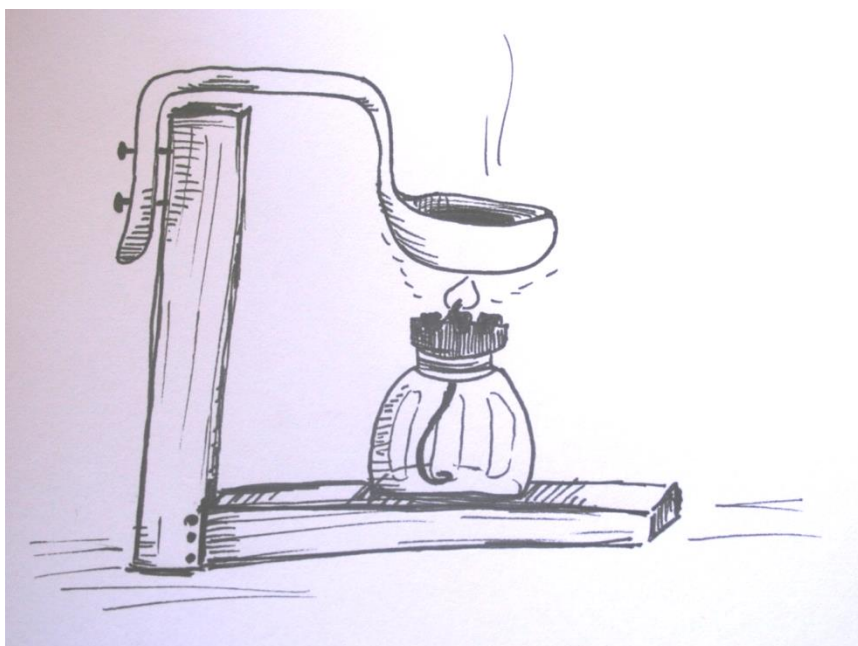
Obrázek 17: Kraslice z Jindřichova Hradce, fotografie z: VACLAVÍK, A. *Výroční obyčeje a lidové umění*. Luhačovice: Ateliér IM, 2010. S. 363

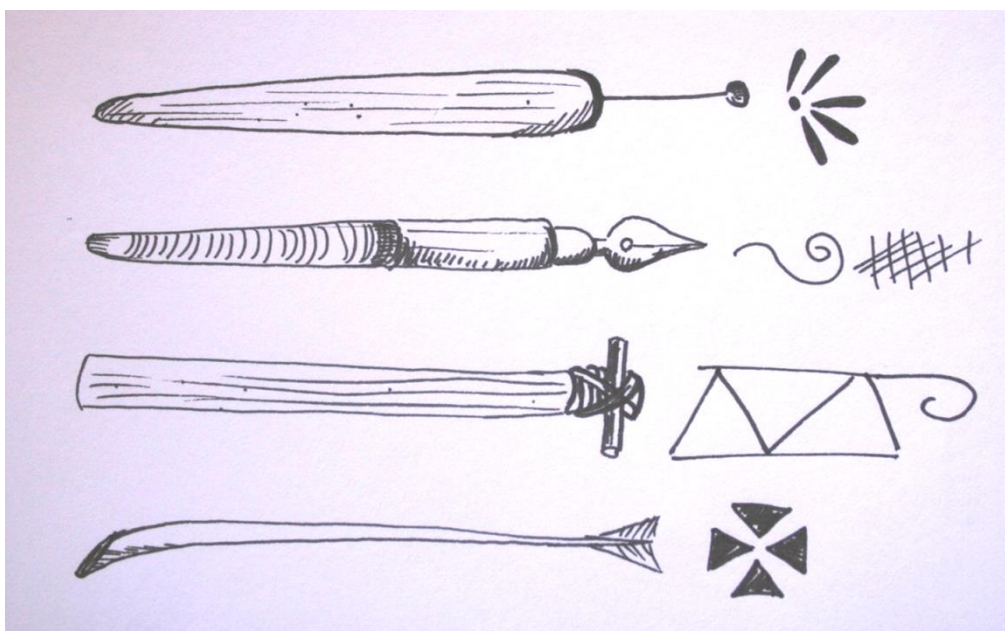
Obrázek 18: Kraslice z Jindřichova Hradce, fotografie z: VACLAVÍK, A. *Výroční obyčeje a lidové umění*. Luhačovice: Ateliér IM, 2010. S. 360-361

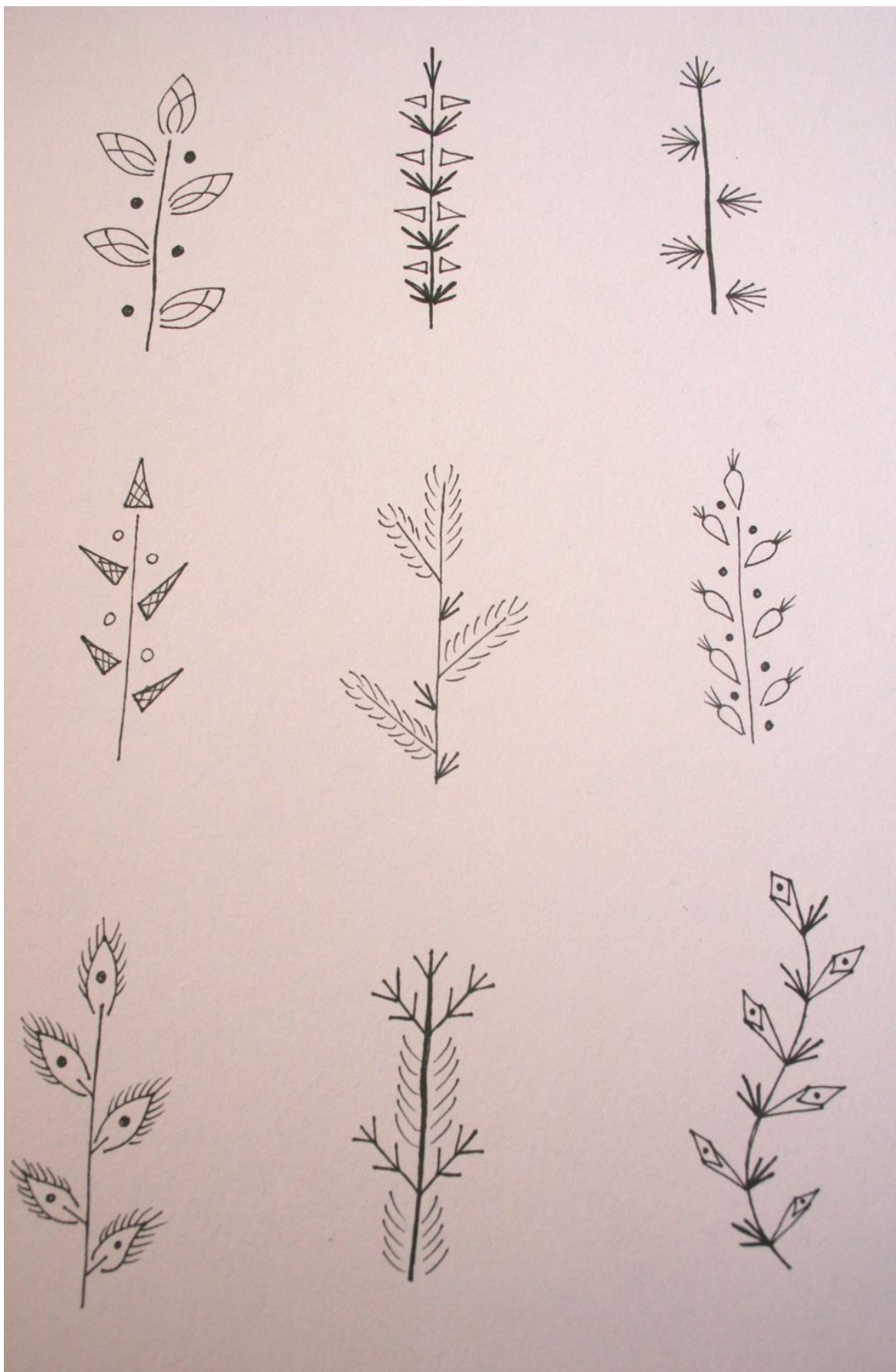
Obrázek 19: Kraslice z Jindřichova Hradce, fotografie z: VACLAVÍK, A. *Výroční obyčeje a lidové umění*. Luhačovice: Ateliér IM, 2010. S. 360-363.

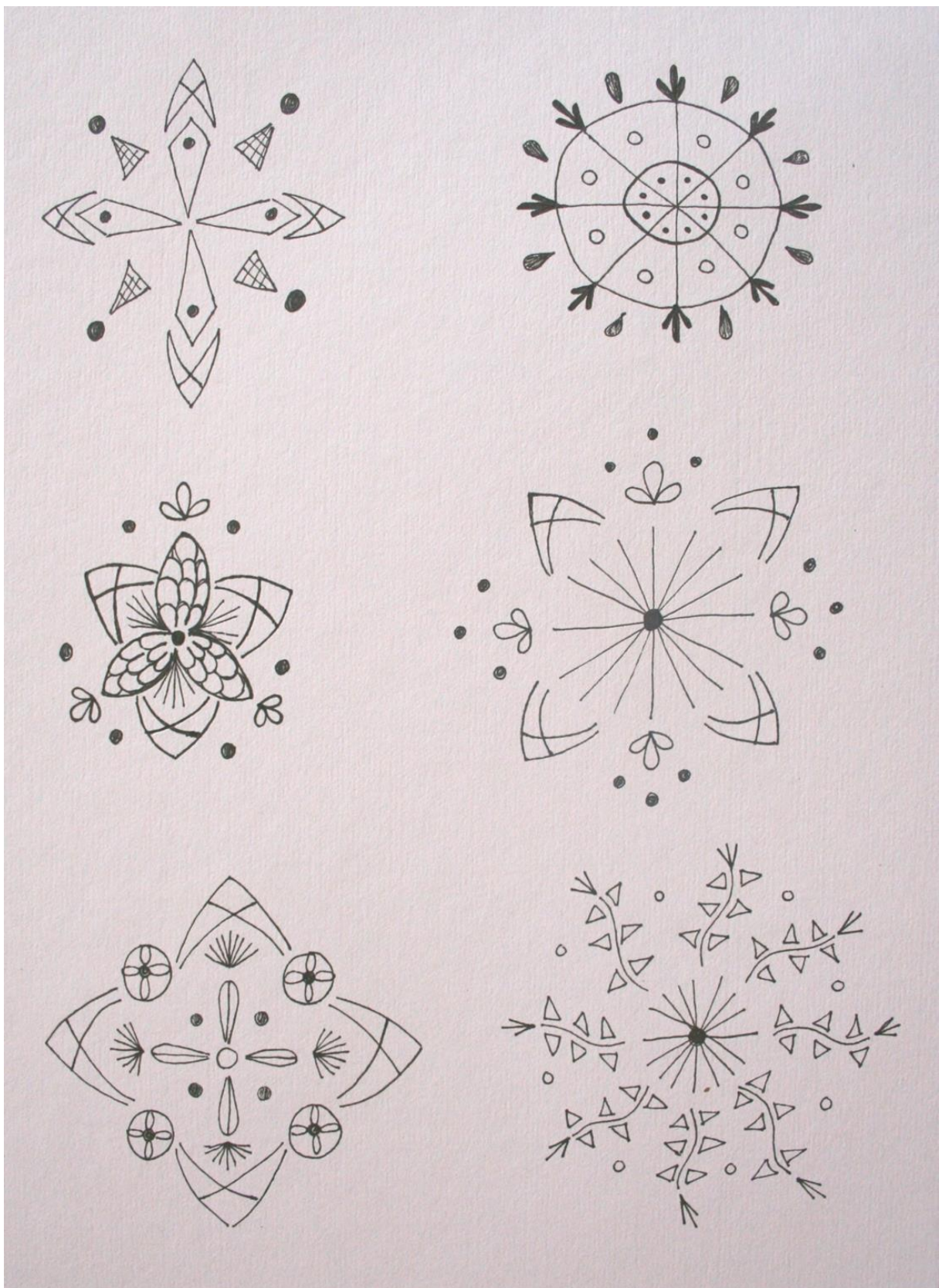
Obrázek 20: Nákres verpánku na voskovou batiku, autorka: Kateřina Hadravová

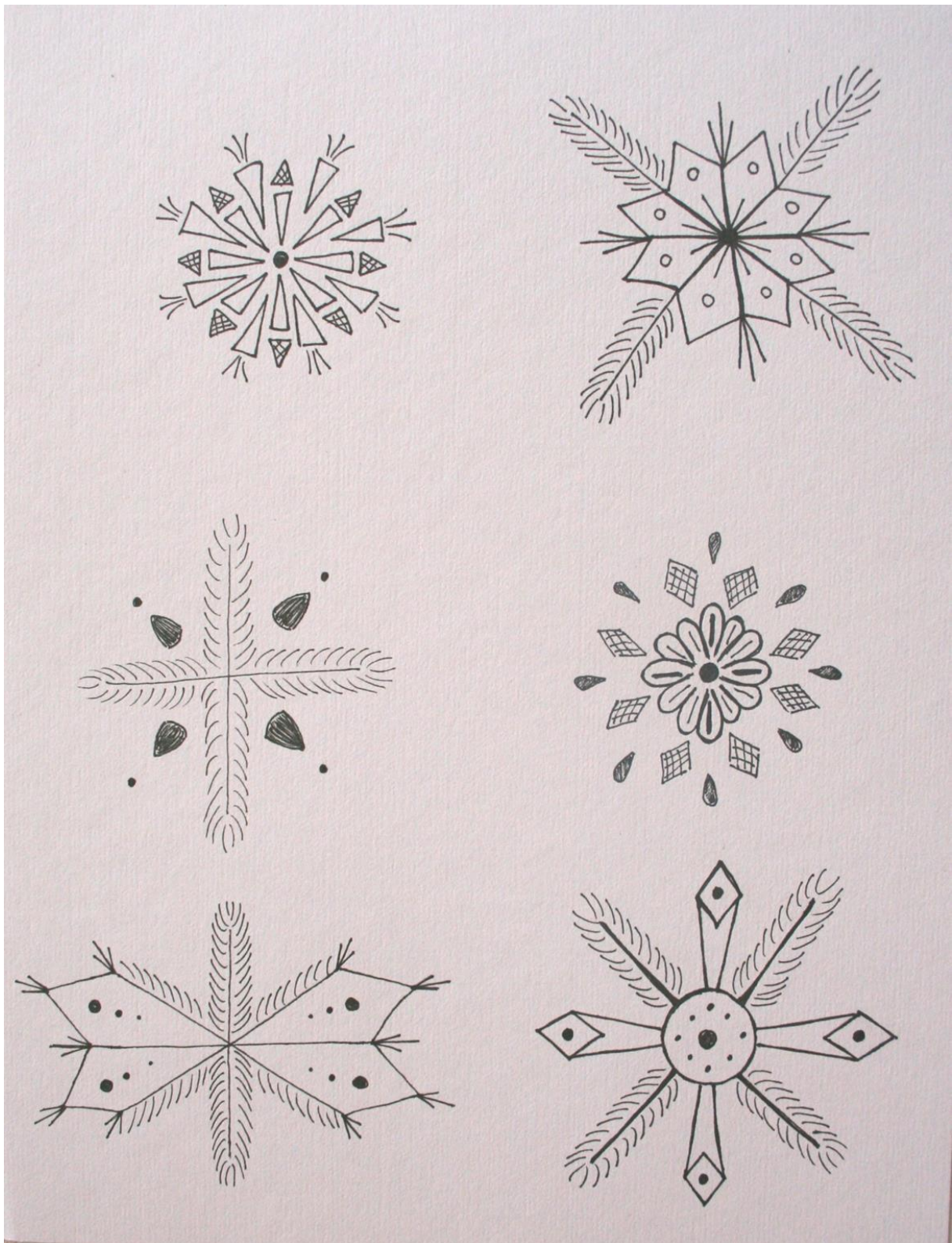
Obrázek 21 - Nákres pomůcek na voskovou batiku: 1. Násadka se špendlíkovou hlavičkou, 2. Kuličkové pero, 3. Stůžka, 4. Kotejš, autorka: Kateřina Hadravová

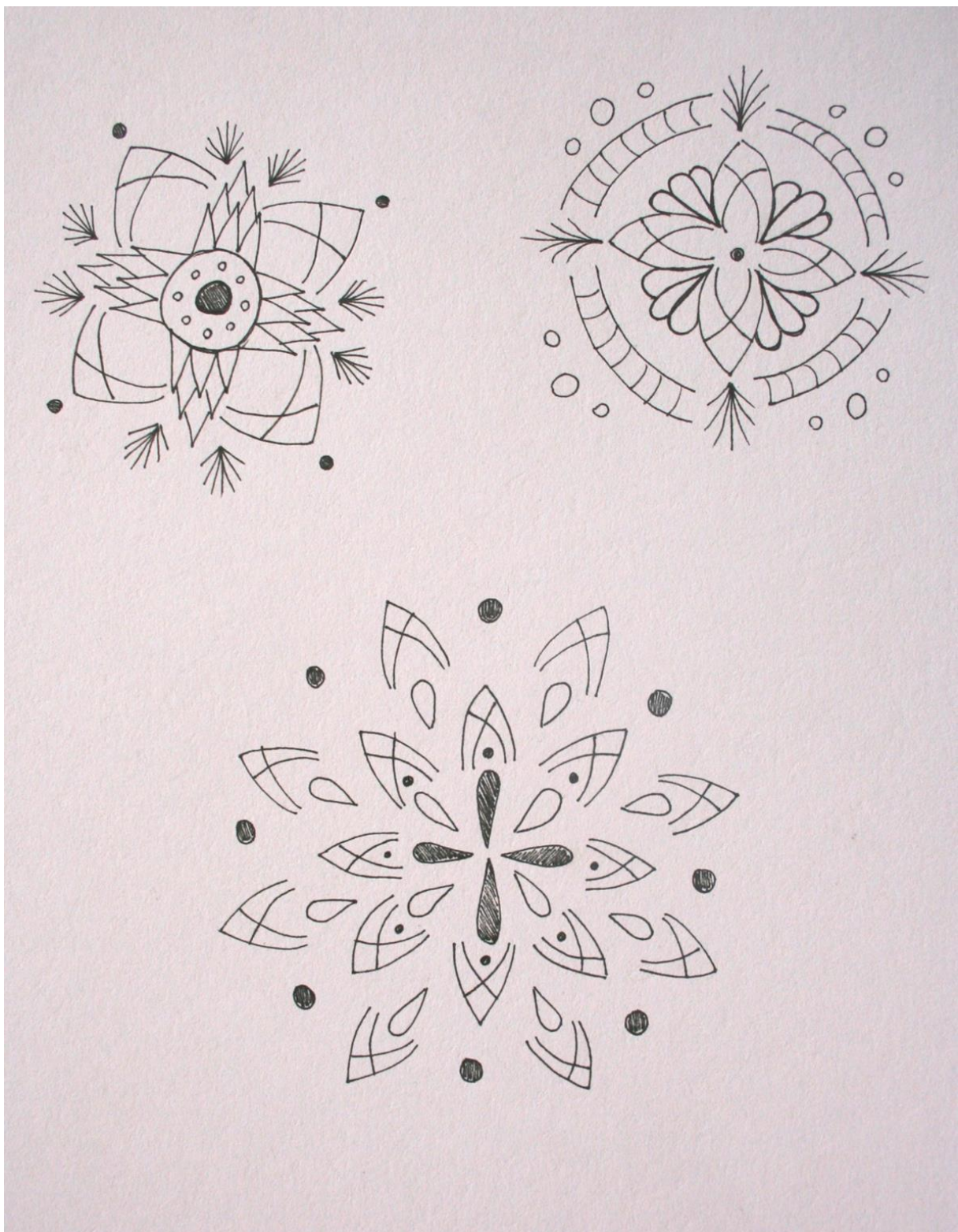
Obrázek 22 - Vzorník - Blatské vzory, autorka: Kateřina Hadravová

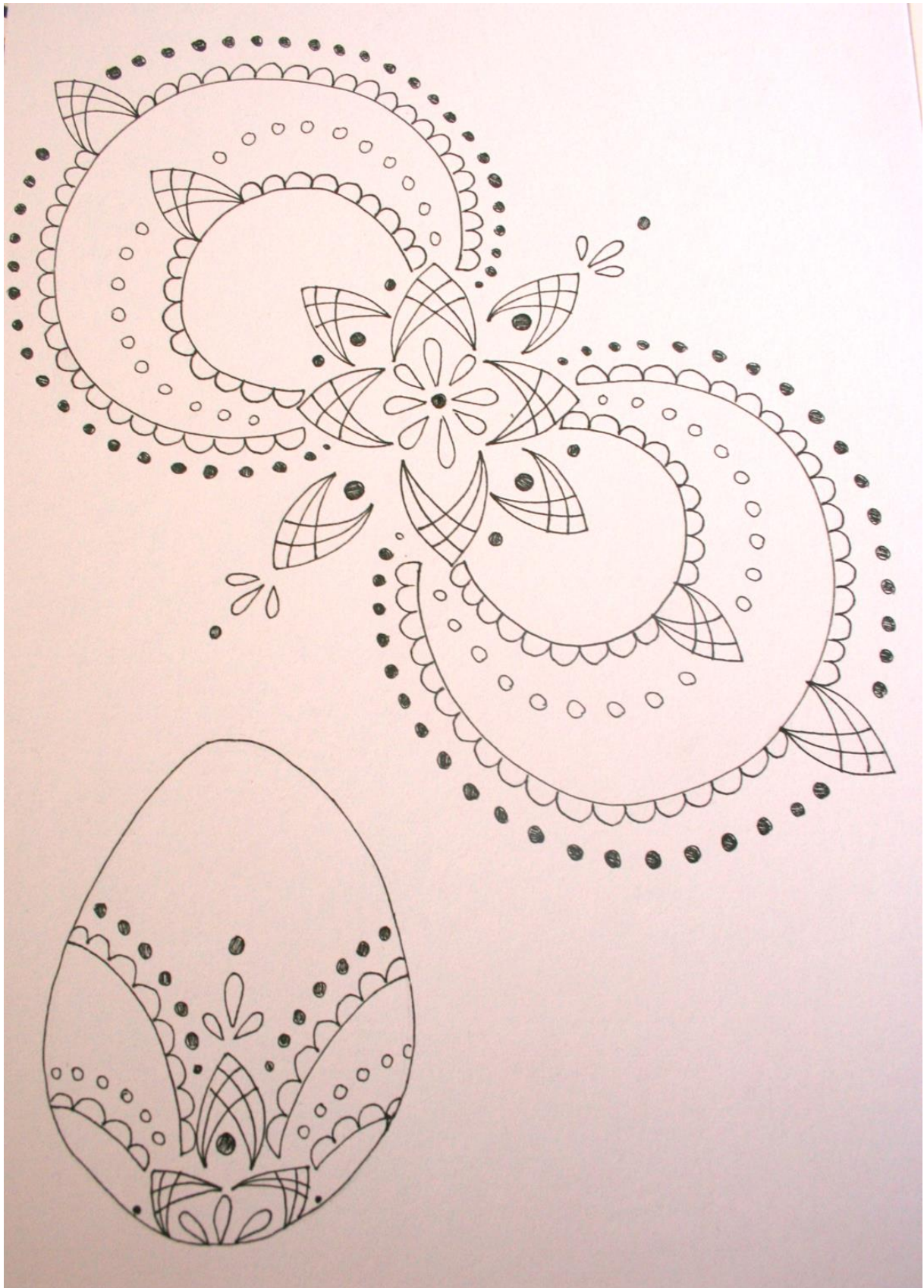
Obrázek 23 – Vzorník - Blatské vzory, autorka: Kateřina Hadravová

Obrázek 24 – Vzorník - Blatské vzory, autorka: Kateřina Hadravová

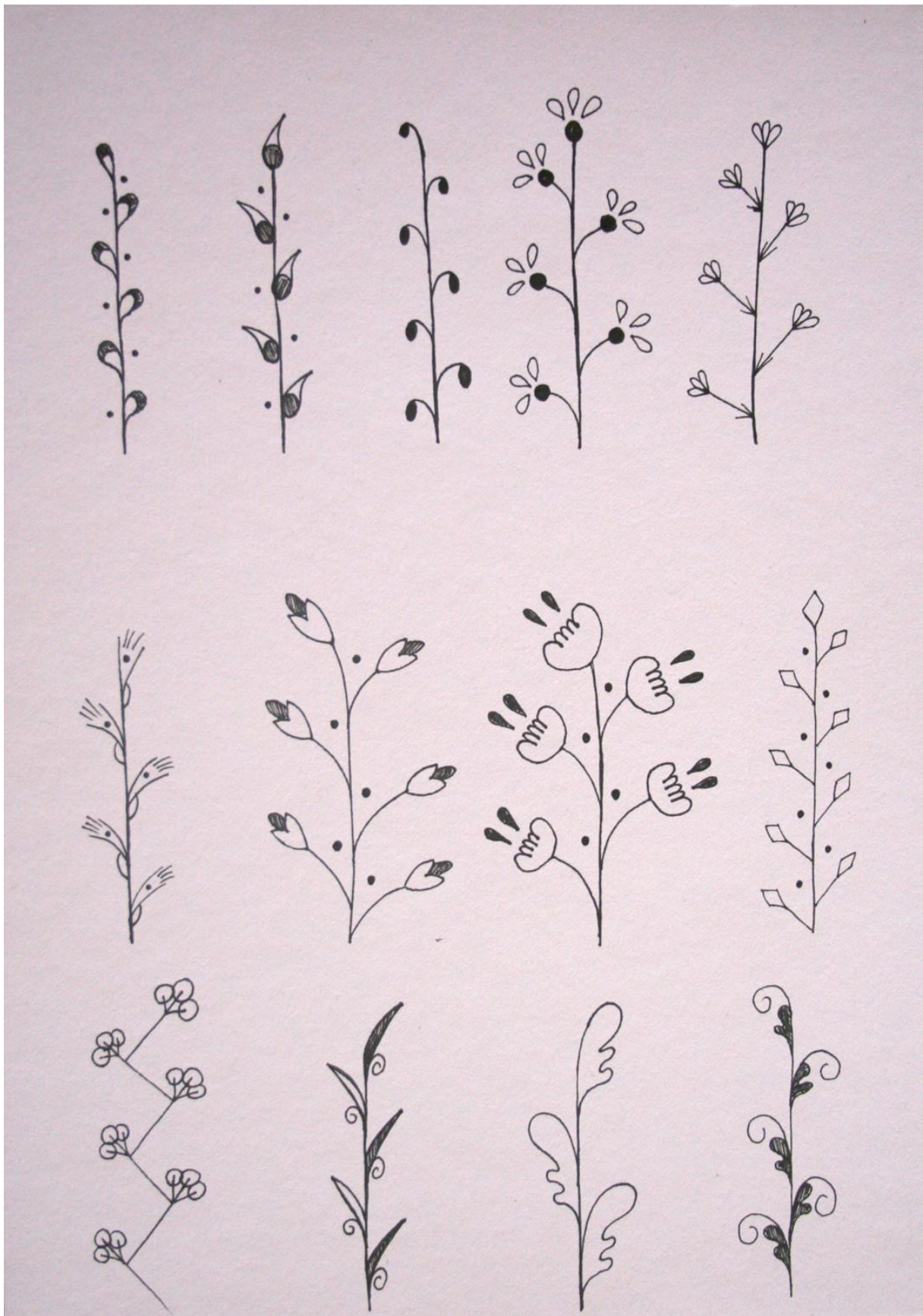

Obrázek 25 – Vzorník - Blatské vzory, autorka: Kateřina Hadravová

Obrázek 26 - Vzorník - Blatské vzory, autorka: Kateřina Hadravová

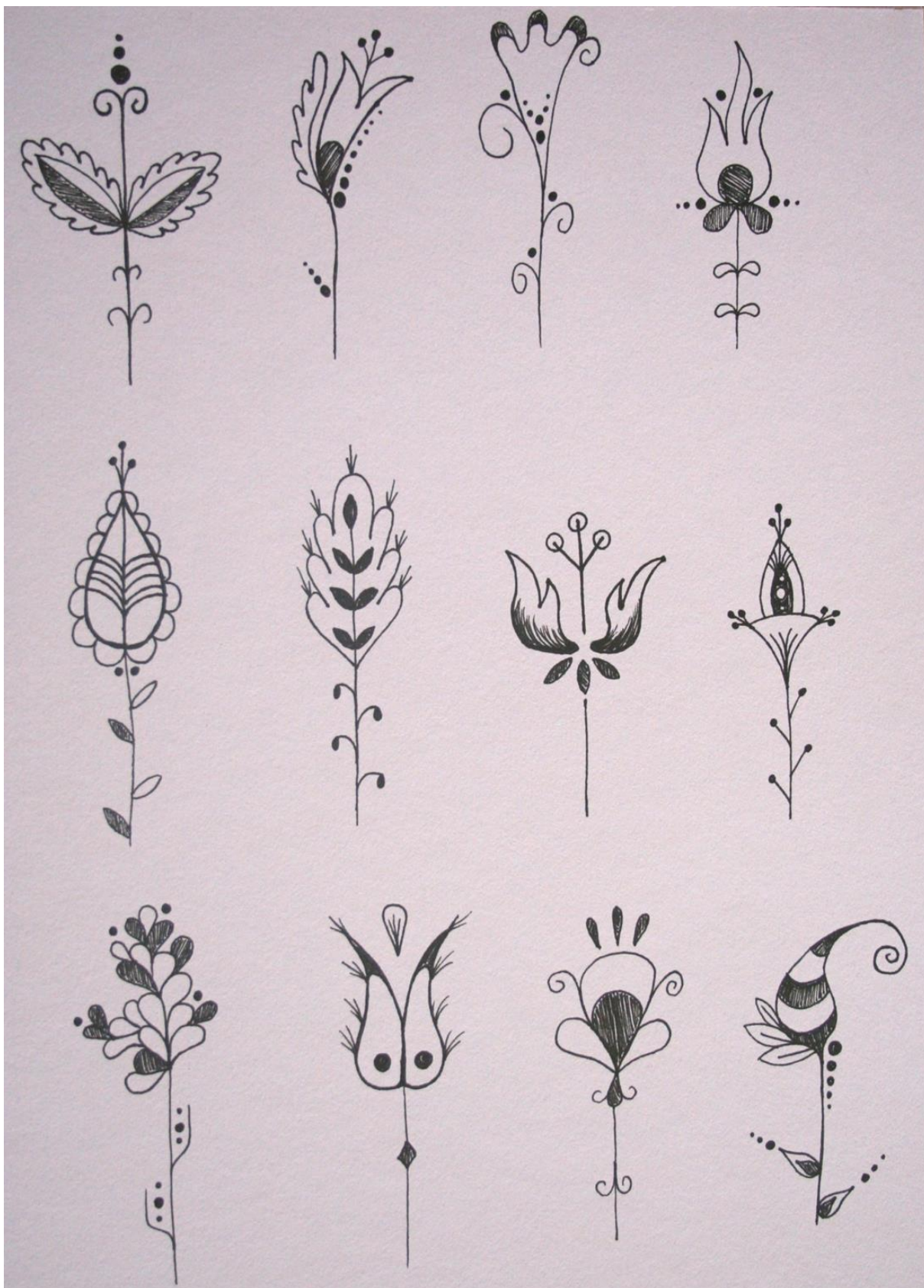

Obrázek 27 – Vzorník - Velikonoční vzory, autorka: Kateřina Hadravová

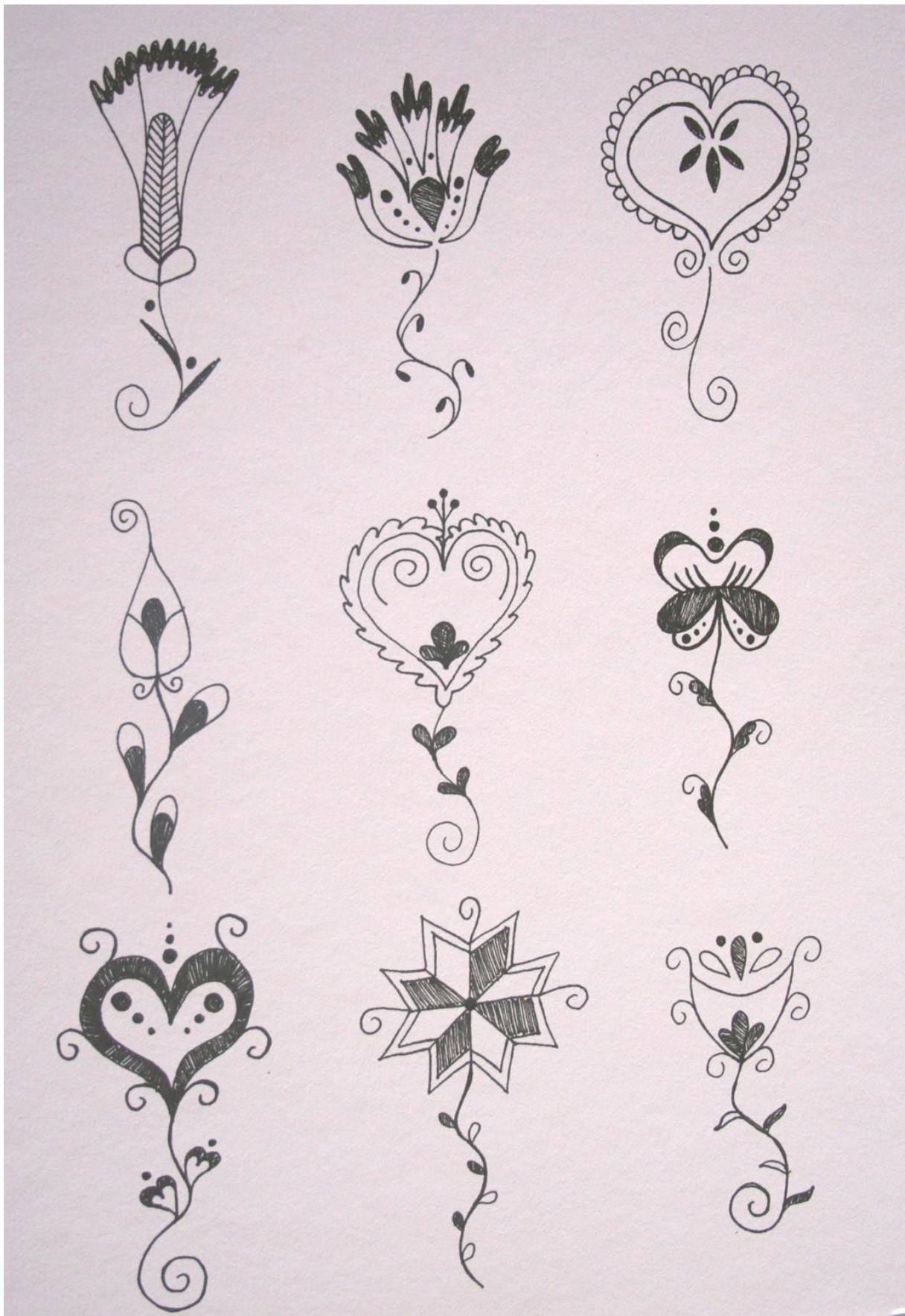
Obrázek 28 - Vzorník - Velikonoční vzory, autorka: Kateřina Hadravová

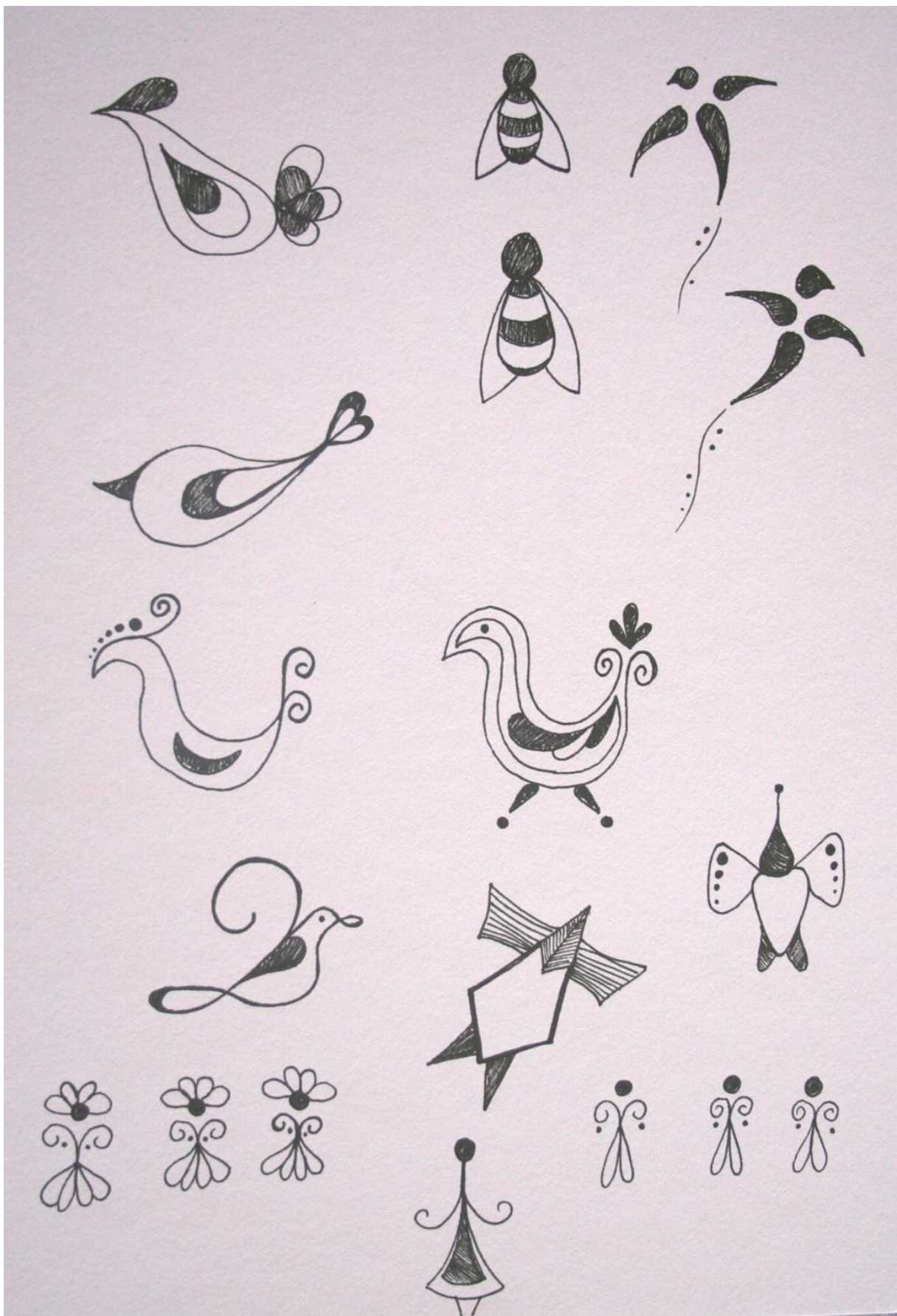
Obrázek 29 - Vzorník - Velikonoční vzory, autorka: Kateřina Hadravová

Obrázek 30 - Vzorník - Velikonoční vzory, autorka: Kateřina Hadravová

Obrázek 31 - Vzorník - Velikonoční vzory, autorka: Kateřina Hadravová

Obrázek 32 - Vzorník - Zvířecí motivy a postavy, autorka: Kateřina Hadravová